

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ana Kljun Borovnica

Mediacija v družinskopravnih sporih

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ana Kljun Borovnica

Mentorica: doc. dr. Barbara Rajgelj

Mediacija v družinskopravnih sporih

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Mediacija v družinskopravnih sporih

Mediacija, ena izmed največkrat uporabljenih in po svetu najbolj razširjenih oblik alternativnega reševanja sporov, je način reševanja sporov s pomočjo tretje, nevtralne osebe, ki s svojim delovanjem strankama pomaga doseči sporazum.

Mediacija je pot iz konfliktne situacije v konstruktivno sodelovanje. Družinski odnosi so zaradi svoje narave še posebno občutljivi, saj gre za udeležence, ki so med seboj povezani za vedno, s trajnimi razmerji. Kot taki so izjemno primerni za reševanje v postopku mediacije, saj tudi ko partnerski odnos preneha, starševski odnos ostane. Mediacija gleda v prihodnost in ne vrta po preteklosti.

S svojo fleksibilno in neformalno naravo mediacija strankam ponuja možnost izoblikovanja svoje lastne rešitve. Spori se namreč rešujejo tam, kjer so se začeli, kar pripelje do mnogo bolj sprejemljivih rešitev spora za udeležence kot na sodišču.

Mediacije so izjemno zanimivo področje, ki presega meje prava, psihologije in sociologije. Ne samo da mediacije pripomorejo k zmanjševanju sodnih zaostankov ter prihranka časa in denarja za stranke, ampak – zaradi svoje narave – predstavljajo mirno reševanje sporov tudi kot družbeno vrednoto.

Ključne besede: Mediacije, alternativno reševanje sporov, družinski spori, fleksibilnost, sodišču pridružena mediacija.

Mediation in family dispute resolution

Mediation is one of the most common and globally spread forms of alternative dispute resolution. A third party, neutral in a situation, assists the conflicting parties in reaching an agreement.

It is a way to dissolve a conflicting situation and work towards constructive cooperation. Familial relationships are an especially sensitive group due to their nature. The involved conflicting parties are involved in permanent relationships, since the parent-child relationship is eternal, while partnerships may end. As such they are especially appropriate as cases for a mediation procedure. Mediation strives to be future-oriented and not dwell on the past.

With its flexible and informal nature mediation offers a chance to shape an individual solution. Conflict solving is carried out together with the individuals involved in the issue and this brings much more acceptable solutions than a court environment would.

Mediation is an extremely interesting field which surpasses the boundaries of law, psychology and sociology. It not only helps shorten legal procedures and save time and money for the conflicting parties involved – due to its nature it also represents peaceful conflict solving as a social value.

Key words: Mediation, alternative dispute resolution, family disputes, flexibility, court annexed mediation.

KAZALO

UVOD	5
1 POJEM, VRSTE IN UMEMSTITEV MEDIACIJE V SISTEM REŠEVANJA SPOROV	7
1.1 OPREDELITEV POJMA MEDIACIJE	7
1.2 RAZLIKA MED KONFLIKTOM IN SPOROM	9
1.3 VRSTE MEDIACIJ	9
1.3.1 TRANSFORMATIVNA OZ. PREOBLIKOVALNA MEDIACIJA	10
1.3.2 FACILITATIVNA OZ. POSPEŠEVALNA MEDIACIJA	10
1.3.3 EVALUATIVNA OZ. OCENJEVALNA MEDIACIJA	10
1.5 TEHNIKE MEDIACIJE	12
1.6 PRIMERJAVA MEDIACIJ Z DRUGIMI POSTOPKI	13
1.6.1 RAZLIKA MED MEDIACIJO IN SODNIM POSTOPKOM	13
1.6.2 RAZLIKA MED MEDIACIJO IN SVETOVANJEM	13
1.6.3 RAZLIKA MED MEDIACIJO IN ARBITRAŽO	14
1.6.4 RAZLIKA MED MEDIACIJO IN SVETOVALNIM RAZGOVOROM NA CENTRU ZA SOCIALNO DELO	14
2 DRUŽINSKA MEDIACIJA	15
2.1 POSEBNOSTI DRUŽINSKE MEDIACIJE	15
2.2 SODIŠČU PRIDRUŽENA MEDIACIJA	17
2.3 AKTERJI V POSTOPKU DRUŽINSKE MEDIACIJE	19
2.3.1 MEDIATOR	19
2.3.2 KOMEDIATOR	20
2.3.3 MEDIATORJI, KI DELUJEJO V PROGRAMIH SODIŠČ	20
2.3.4 ODVETNIK	22
2.4 TEMELJNA NAČELA DRUŽINSKE MEDIACIJE	24
3 RAZVOJ INSTITUTA MEDIACIJE V SLOVENSKEM PROSTORU	27
4 PRAVNA UREDITEV MEDIACIJE V SLOVENIJI	30
5 DRUŽINSKA MEDIACIJA NA OKROŽNEM SODIŠČU V LJUBLJANI	31
6 UGOTOVITVE	34
6.1 ALI JE MEDIACIJA NAJBOLJ UČINKOVIT NAČIN REŠEVANJA VSEH DRUŽINSKIH SPOROV?	34
6.2 ALI JE REŠEVANJE DRUŽINSKIH SPOROV Z MEDIACIJO ZA STRANKE NAJBOLJ ZADOVOLJIVO?	36
6.3 ALI JE SPREJEM ZAKONA O ALTERNATIVNEM REŠEVANJU SODNIH SPOROV NA DELEŽ USPEŠNO	
ZAKLJUČENIH DRUŽINSKIH MEDIACIJ VPLIVAL POZITIVNO?	38
ZAKLJUČEK	40
LITERATURA	43
PRILOGE	48
PRILOGA A: USPEŠNO REŠENE DRUŽINSKE MEDIACIJE NA OKROŽNEM SODIŠČU V LJUBLJANI (2002–2015)	48
PRILOGA B – INFORMATIVNA BROŠURA O MEDIACIJI OKROŽNEGA SODIŠČA V LJUBLJANI	49

UVOD

Beseda mediacija izhaja iz latinske besede »mediatio«, kar pomeni »pomirjajoče posredovanje« (Udovič 1999, 42). Slovar slovenskega knjižnega jezika pojem mediacije razloži kot posredovanje, stik. V pravnem jeziku slovar prikaže razlago posredovanje med sptima stranema v mednarodnih odnosih (Slovar slovenskega knjižnega jezika 2000). Mediacija je »alternativa nasilju, samopomoči in sodnim postopkom, razlikuje pa se tudi od svetovanja, pogajanj in arbitraže« (Šetinc Tekavc 2002, 19). Zakon o alternativnem reševanju sodnih sporov alternativno reševanje sporov definira kot »postopek, ki ne pomeni sojenja in v katerem ena ali več nevtralnih oseb sodeluje pri reševanju spora iz 2. člena tega zakona s postopki mediacije, arbitraže zgodnje nevtralne ocene ali drugimi podobnimi postopki« (Zakon o alternativnem reševanju sodnih sporov, 3. člen).

Mediacijo torej razumemo kot proces, v katerem posebej usposobljena nevtralna tretja oseba strankam pomaga doseči sporazum. Metode mediacije so najbolj primerne za reševanje sporov, pri katerih gre za trajnostna razmerja med udeleženci in kjer naj bi se razmerje nadaljevalo tudi po razrešitvi spora. Sem pa zagotovo spadajo družinskopravna razmerja.

Družinska mediacija, ena najbolj razširjenih oblik mediacije na svetu, »med udeleženci ustvarja novo kulturo medčloveških odnosov, ki temeljijo na konstruktivni komunikaciji, poslušanju drugega, upoštevanju želja in potreb ter iskanju skupne rešitve, ki bo kar najbolj zadovoljila vse vpletene« (Parkinson 2011, 22). Zato pravimo, da mediacija prinaša dolgoročne pozitivne učinke tudi za družbo, saj posamezniku omogoča prenos pridobljenega znanja v konfliktne situacije v življenju in z ustvarjanjem kulture pozitivnega reševanja sporov vpliva tudi na družbo in njene vrednote (Prgić 2010). Mediacija je ne samo miren način upravljanja in razreševanja sporov, ampak predstavlja tudi mehke veščine vodenja in spretnosti reševanja in upravljanja konfliktov, ki posameznikom koristijo na vseh področjih življenja.

Tema diplomskega dela presega okvir prave narave, navezuje se tudi na področji psihologije in sociologije. Družinskopravni spori so namreč izjemno občutljive življenjske situacije, ki večinoma močno zaznamujejo življenja vpletelih. Tehnike mediacije pa so izjemno uporabne tudi v vsakdanji komunikaciji.

V diplomskem delu bom raziskala kompleksnost področja mediacij na družinskopravnem področju. Zaradi same raznovrstnosti področja bo delo obravnavalo zgolj sodišču pridruženo mediacijo. Namen tega diplomskega dela je natančneje predstaviti in analizirati ureditev mediacij v Sloveniji in ugotoviti njihovo uporabnost na področju družinskih sporov. Institut mediacij je namreč v slovenskem prostoru prisoten že 15 let; to pa je že obdobje, ki bi znalo biti pokazatelj, kako dobro so bile mediacije v družbi sprejete. Cilj dela pa je med drugim tudi preveriti, na kakšen način bi se trenutno ureditev dalo izboljšati.

V delu bom analizirala primarne in sekundarne vire, uporabila pa bom tudi primerjalnopravno analizo ter analizirala zbrane statistične podatke. Rezultate bom, po prvem teoretičnem delu, v drugem delu uporabila za odgovore na naslednja raziskovalna vprašanja:

- Ali je mediacija najbolj učinkovit način reševanja vseh družinskih sporov?
- Ali je reševanje družinskih sporov z mediacijo za stranke najbolj zadovoljiv način?
- Ali je sprejem Zakona o alternativnem reševanju sodnih sporov (ZARSS) na delež uspešno zaključenih mediacij vplival pozitivno?

1. POJEM, VRSTE IN UMESTITEV MEDIACIJE V SISTEM REŠEVANJA SPOROV

1.1 OPREDELITEV POJMA MEDIACIJE

Mediacija spada med alternativne oblike reševanja sporov (ARS, angleško ADR – alternative dispute resolution), torej metode reševanja sporov, ki so alternativne klasični sodni poti.

Kot za vsa področja, tudi na področju mediacij obstajajo različne teorije in opredelitve. Vse pa so si enotne v tem, da je mediacija pospeševalen proces, v katerem tretja, nevtralna oseba brez poseganja v vsebino spora posreduje med udeleženci in nima nikakršnega pooblastila, da bi sprejela kakršno koli odločitev namesto udeležencev (Rakmo, Šetinc Tekavc 2002, Iršič 2009, Prgič 2010, Betetto in drugi 2011 ...).

Alternativne oblike reševanja sporov so obstajale že v prvih obdobjih človeške zgodovine – poznali so jih stari Rimljani, uporabljali so jih v avstralski koloniji Viktoriji. Poznan je tudi pojav trgovinske mediacije, v Angliji so od leta 1353 delovali Mediators of Questions, ki so posredovali pri sporih med trgovci z volno. Mediacija je bila prav tako poznana kot glavno sredstvo za reševanje sporov na Kitajskem, bogata je tudi zgodovina uporabe mediacije na Japonskem. Afričani so spore reševali na zboru vaščanov. V vseh kulturah sveta pa poznamo reševanje sporov v razširjenih družinah. Tovrstno reševanje sporov je zamrlo z nastanki mest in pojavi nuklearnih družin, ljudje so tako začeli posegati po vedno bolj dostopnih formalnih oblikah reševanja sporov. Do ponovne oživitve uporabe alternativnih metod je pripeljalo vedno večje število zadev, ki jih ameriška sodišča v šestdesetih letih prejšnjega stoletja niso uspela sproti reševati (Šetinc Tekavc 2002, 17–18).

V današnjih časih alternativno reševanje sporov predstavljajo vsi neformalni ali polformalni postopki, ki jih je mogoče uporabiti poleg sodnih.

Mediacijo lahko razlagamo tudi kot odgovor na krizo učinkovitosti pravnega sistema (Projekt Lukenda 2008). Mediacijo v tem pogledu vidimo kot socialno korekcijo v smislu alternativnega doseganja pravice in kot razširjeno dostopnost do pravičnega zadoščenja in sodelovanja vseh vpletenih pri razrešitvi konfliktov (Qudrelli v Metelko 2013, 25).

Menkel–Meadow v svoji teoriji o vlogi konflikta v družbi govori o pomembnosti enakovrednosti, participacije, samoodločanja in obliki nevedenega vodenja pri reševanju problemov in sprejemanju odločitev. Zanj konflikta predstavlja proces, v katerem naj bi bila

dosežena osebnostna in družbena preobrazba, na podlagi česar naj bi družba razvijala nove, kreativne rešitve na področju problemov in sporov (Menkel-Meadow 1995, 2662–2696).

Folberg in Taylor razlagata mediacijo kot proces, v katerem stranke s pomočjo nevtralne strani »sistematično osamijo sporna vprašanja z namenom iskanja možnosti, tehtanja alternativ in oblikovanja sporazumnega dogovora, ki bo zadovoljil njihove potrebe.« (Folberg in Taylor 1984, 20). Mediacija je torej proces, ki poudarja odgovornost strank za sprejemanje odločitev, ki vplivajo na njihova življenja.

Mediacija je primerno sredstvo za reševanje katerega koli spora¹, pri čemer so stranke v konfliktu pripravljene prostovoljno sodelovati pri procesu reševanja konflikta in stremijo k dosegu dogovora. Gre torej za zaupen in prostovoljen proces, voden s strani tretje nevtralne osebe, ki na podlagi pogovorov poskuša doseči dogovor na podlagi vseh pomembnih elementov posamezne stranke (Larsen in Trippe 2007).

Alternativne oblike reševanja sporov dobivajo vedno večjo veljavo v vseh sodnih sistemih, saj tudi alternativni načini reševanja sporov kažejo na razvitost družbe. Poleg tega pri porastu tovrstnih oblik veliko vlogo igrajo tudi preobremenjena sodišča z dolgotrajnimi postopki in posledično visokimi stroški. Hkrati se v družbi vse bolj uveljavlja tudi zavest, da je najbolje, da spore rešujejo tisti, ki so v sporu udeleženi, torej stranke same.

Sicer verjetno največkrat navedeni, a še vedno najbolj plastičen prikaz, kaj mediacija dejansko je, je primer spora med družbama Tropicana Orange Juices in Wilkin & Son. Zaradi napake pri naročilu sta obe podjetji kupili celotni pridelek pomaranč kmetijskega podjetja v Izraelu, kar so predstavniki podjetij ugotovili, ko so prišli po pomaranče v pristanišče. Obe družbi sta zahtevali celoten tovor. Sledilo je veliko pogajanj, proizvodnja je čakala, grozile so tudi tožbe, nato pa je nekdo predlagal, naj poskusijo še z mediacijo. Mediator je poslušal obe stranki, z njima opravil še ločene razgovore, nato pa predlagal rešitev. Tropicana, ki potrebuje pomaranče za izdelavo soka, prva prevzame tovor, stisne pomaranče in shrani preostanek (torej lupine in meso), ki pa ga zatem prevzame podjetje Wilkin & Son, ki potrebuje prav te sestavine za izdelavo marmelade. Hkrati so se dogovorili, da vsako podjetje plača samo polovico tovara (Kociper in Ozimek 2002, 20). To je torej primer situacije, v kateri stranki presežeta svoje zahteve in dosežeta obojestransko zadovoljstvo.

¹ Razen za spore, opisane v točki 6.1.

Rezultat mediacijskega postopka je pogodbene narave, zato se ga lahko uporablja le ko gre za pravice, s katerimi stranke lahko razpolagajo (Zalar in drugi 2010, 5).

1.2 RAZLIKA MED KONFLIKTOM IN SPOROM

V teoriji najdemo veliko različnih teorij o tem, kaj konflikt sploh je. Slovar slovenskega knjižnega jezika za termin konflikt ponudi razlago »duševno stanje nemoči zaradi nasprotujočih si teženj; nasprotje, napetost«, spor pa razloži kot »stanje, ko se kdo s kom spre« (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2000). Kljub neenaki razlagi obeh pojmov bi lahko rekli, da se v praksi oba pojma precej enačita. Zato bosta tudi v tem delu obravnavana enako. »Konflikt sam po sebi ni ne pozitiven ne negativen. Je naravna sila, ki je potrebna za rast ali spremembe, zato bi bilo življenje brez konfliktov statično. Pomembno pa je, kako in ali konflikt razrešimo. Če ga razrešimo previdno, tj. s sodelovanjem in ne tekmovanjem, ni nujno razdiralen in ne pripelje do uničenja posameznikov ali skupnosti ter odnosov v njih in med njimi« (Parkinson 2011, 17). Njeno mnenje je enako mnenju Marka Avrelija: »Premene se bojiš? Čemu neki? Ali more sploh kaj nastati brez nje?« (Parkinson 2011, 17). Tudi Lamovec trdi, da so konflikti neizbežni in kot taki nudijo možnost za nadaljnji razvoj (Lamovec 1991, 11). Z njim se strinjata tudi Gossen in Anderson, ki menita, da je sodelovanje najbolj učinkovito orodje za preoblikovanje konflikta, in da z njim ustvarimo nove možnosti, da vsi udeleženi dobijo, kar potrebujejo, torej gre za »win-win« situacijo. Pozornost se tako od premagovanja drug drugega preusmeri k premagovanju konflikta (Gossen, Anderson 1996, 146).

1.3 VRSTE MEDIACIJ

Skozi zgodovino in uporabo mediacij so se razvile različne vrste mediacij. Tako danes ločimo transformativno oz. preoblikovalno mediacijo, facilitativno oz. pospeševalno mediacijo ter evaluativno oz. ocenjevalno mediacijo. Transformativna mediacija se je razvila kot odgovor na pomanjkljivosti facilitativne ter evaluativne mediacije (Prgić 2010, 34).

1.3.1 TRANSFORMATIVNA OZ. PREOBLIKOVALNA MEDIACIJA

Glavni cilj transformativne mediacije je preoblikovanje problema in izboljšanje odnosa, ne pa iskanje konkretne rešitve problema. Na ta način se izhodiščni problem toliko preoblikuje, da postane manj pomemben oziroma se celo razreši. Usmerjena je v izboljšanje razmerja med udeleženci, sploh v primerih, ko so vpletena močna čustva. Transformativna mediacija je tako širša kot druge vrste mediacij, njeni učinki pa dolgoročnejši. Kot taka je zato najbolj primerna za spore, v katerih so stranke v medsebojnih odnosih in dolgotrajnih razmerjih, torej za družinske spore, delovne in gospodarske spore (Prgič, Društvo mediatorjev Slovenije, Mediatorji, Rakmo).

1.3.2 FACILITATIVNA OZ. POSPEŠEVALNA MEDIACIJA

Mediator strankama pomaga pri iskanju rešitev, sprejemljivih dogovorov, ne da bi se opredeljeval glede spora oziroma podajal predloge. Cilj facilitativne mediacije je poiskati rešitev, ki bo sprejemljiva za obe strani, torej dobitna kombinacija (»win-win«) za obe strani. Mediator tako uporablja tehnike aktivnega poslušanja, povzemanja na nesovražen način in podobno (Prgič 2010, 34, Rakmo, Mediatorji).

1.3.3 EVALUATIVNA OZ. OCENJEVALNA MEDIACIJA

Mediator razvija ali celo predlaga rešitve za stranke, lahko celo ocenjuje interese in stališča strank. Mediator tako sodeluje v samem procesu pogajanj in se osredotoča na tehniko objektivizacije. Tovrstna mediacija je bolj primerna za strokovna, pravna vprašanja in neprimerna za čustvene konflikte, kar je značilnost družinske mediacije (Prgič 2010, 34, Mediatorji).

V praksi se največkrat zgodi, da se vrste mediacij in njihovih tehnik prepletajo, predvsem facilitativna in transformativna mediacija (Zavod Rakmo).

1.4 FAZE MEDIACIJE

Četudi je mediacija izjemno fleksibilen postopek in njen potek ni strogo določen, različne teorije vseeno navajajo različne faze, skozi katere gre proces mediacije. Vsekakor ni nujno, da v vsakem postopku vse faze potekajo po navedenem vrstnem redu, v praksi se dogaja tudi, da istočasno poteka več različnih faz, lahko se pripeti celo, da določena faza sploh ni izvedena. Različni avtorji namreč različno tolmačijo različne faze mediacijskega postopka. Skupno večini avtorjev, med njimi je na primer tudi Galič, pa naj bi bile uvodna faza, raziskovalna faza, faza pogajanj in zaključna faza (Galič 2016).

Prva faza, tako imenovana uvodna, spoznavna faza je faza, v kateri se stranki seznanita s samim postopkom mediacije. Pojasni oziroma razjasni se obseg spora ter podpiše soglasje o mediaciji. Pri sodišču pridruženi mediaciji to fazo prevzame sodišče. Sledi druga faza, poimenovana raziskovalna faza. V njej stranki predstavita stališča, svojo zgodbo. V tej fazi mora mediator poskrbeti za vzpostavitev komunikacije med strankama, biti pripravljen na močna čustva strank, njuno prizadetost. Posebej pozoren mora biti, da loči problem od ljudi, da skrbi za ugotavljanje dejstev in nato raziskovanje interesov, želja skrbi, strahov strank. V tej fazi lahko mediator poleg skupnih organizira tudi ločena srečanja z vsako posamezno stranko. V tretji fazi, tako imenovani fazi pogajanj, v kateri stranki poskušata poiskati za obe zadovoljivo rešitev. Sledi zaključna faza mediacijskega postopka, v kateri pride do dogovora, na podlagi katerega mediator sestavi osnutek sodne poravnave, ki jo stranki podpišeta pred sodnikom (uspešno zaključena mediacija) ali neuspešno zaključena mediacija – če stranki nista našli skupnega jezika, se spor vrne na obravnavo pred sodišče. Zaključni fazi sledi še faza po koncu mediacije, v kateri mediator preverja zadovoljstvo strank z dogovorom (lahko traja tudi daljše časovno obdobje, v katerem se stranki in mediator periodično dobivajo), zahvala mediatorja strankam, prav tako pa je ta faza namenjena tudi samoevalvaciji mediatorja (Šetinc Tekavc 2002, 42–52).

Ob tem je pomembna tudi pripravljalna faza mediatorja, ne samo vsebinska priprava (torej strokovna preučitev zadeve), ampak tudi priprava njegovega nastopa. Mediator Kukec tako na primer pravi, da si je po svoje osnovnem in nadaljevalnem usposabljanju sam pripravil opomnik za uvodni nagovor mediatorja, kamor je vključil vsako podrobnost; na primer, da

pozdravi stranke in se jim predstavi že na vratih, prav tako kot začne tudi mediacijsko srečanje konča s stiskom rok, kar pripomore k dobremu občutku strankam (Kukec 2005, 1579–1580).

1.5 TEHNIKE MEDIACIJE

Mediatorjev cilj je pomagati strankam doseči sporazum. Zato ima mediator znanje in veščine ter sposobnosti, kako priti do zelenega cilja. Dejstvo je, da čim bolj je osebi pomembna posamezna vrednota ali stvar, toliko bolj čustven bo odziv nanjo. Mediatorji zato z različnimi tehnikami poskušajo strankam pomagati, da svoje čustvene odzive umirijo in na ta način ločijo problem od ljudi. Dober mediator ima v svojem znanju čim bolj pestro paleto različnih tehnik, da lahko v določeni situaciji uporabi najbolj primerno. Za usvojitev različnih tehnik je potreben širok nabor znanja, ki ga mediatorji pridobivajo skozi (vseživljenjsko) učenje. Najpogostejše tehnike, ki jih mediatorji uporabljajo, so aktivno poslušanje, povzemanje, jaz sporočila, preokvirjanje, zrcaljenje, usmerjanje na prihodnost, postavljanje vprašanj, ločitev stališč od interesov, lupljenje čebule (Betetto in drugi 2011, 93–124).

Tehnika aktivnega poslušanja je ena izmed najbolj pomembnih tehnik v mediacijskem postopku in pomeni, da mediator zavestno posluša osebo, ki govori, poleg tega pa tudi verbalno in neverbalno kaže, da jo celostno sprejema. Pri tem mediator uporablja vseh pet kanalov izražanja (pogled, glas, mimika, besede in drža telesa). Pri tehnikah aktivnega poslušanja mediator pogosto uporablja ponavljanje besed, parafraziranje, povzemanje, interpretacijo, izražanje sočutja. S tehniko aktivnega poslušanja mediator hkrati pridobi zaupanje, pridobiva informacije, kaj je stranki pomembno ter umirja močna čustva strank (Betetto in drugi 2011, 93–124).

Jaz sporočila vsebujejo opis dejstva, posledice in lastnega čustva ob tem, torej izhajamo iz lastnega doživetja in ne obsojanja drugega (Mladinski ceh).

Tehnika preokvirjanja pomeni stopanje iz lastnih okvirjev in stopanje v okvire drugega, za kar pa stranke pogosto potrebujejo več časa. Pri tem je pomembno zavedanje stranke, da je problem ločen od osebe (Betetto in drugi 2011, 93–124).

Pri zrcaljenju pozornost sogovornika usmerimo na tiste dele pogovora, za katere verjamemo, da so zanj zelo pomembni (Mladinski ceh).

Tehnika lupljenja čebule je tehnika, ki nas pripelje od prvotnih strankinih stališč k raziskovanju njenih pravih interesov oziroma razlogov, ki jo vodijo. Na ta način postopoma odkrijemo »srž problema« (Sekirnik in Biloslavo 2009, 236). Vprašanja torej postavljamo tako, da poskušamo odstreti plast za plastjo in tako ugotoviti pravo ozadje.

1.6 PRIMERJAVA MEDIACIJ Z DRUGIMI POSTOPKI

1.6.1 RAZLIKA MED MEDIACIJO IN SODNIM POSTOPKOM

Postopek mediacije se od postopka sodnega odločanja razlikuje v vseh bistvenih točkah. Če pravimo, da je za mediacijo značilno načelo »win-win«, za postopek sodnega odločanja velja, da velja načelo »win-lose«. Glavni akterji v sodnem odločanju so odvetniki in sodniki, podrejeni akterji pa so stranke. V postopku mediacije so glavni akterji stranke, mediator je zgolj v pomoč. Predmet sodnega postopka so pravice strank, v postopku mediacije so v ospredju želje, potrebe, interesi strank. Potek sodnega odločanja je točno strukturiran, pravila postopka so formalizirana. Potek mediacijskega postopka je manj formalen, manj strukturiran, bolj fleksibilen. Rezultat sodnega odločanja je sodba, ki ima za stranke pravne posledice, v mediacijskem postopku pa je rezultat rešitev, ki ima tudi zunajpravne elemente. Posledice sodnega postopka so formalni zaključek spora, v katerem dobimo poraženca in zmagovalca, postopek mediacije pa pripelje do bodočega razmerja in sporazuma, usmerjenega v prihodnost (Sekirnik in Biloslavo 2009, 227).

1.6.2 RAZLIKA MED MEDIACIJO IN SVETOVANJEM

Na prvi pogled bi morda lahko rekli, da je mediacija podobna svetovanju, vendar pa temu ni tako. Je že res, da pri obeh sodeluje mediator oziroma svetovalec, ki udeležencem pomaga, da oba procesa temeljita na pogovoru, sta ciljno usmerjena ter v procesih pridobljene informacije veljajo za zaupne, vendar pa so pri obeh procesih tudi pomembne razlike. Svetovanje je t. i. intrapersonalni proces, usmerjen na posameznika, svetovalec pa mu pomaga pri razumevanju samega sebe. Mediacija pa je iterpersonalni proces, kjer mediator

sprtima stranema pomaga pri pogajanju in iskanju rešitev konflikta. Mediacija kot taka tudi ne nadomešča svetovanja, je pa z njim komplementarna (Prgić 2010, 32).

1.6.3 RAZLIKA MED MEDIACIJO IN ARBITRAŽO

Arbitraža je pravni postopek reševanja sporov izven sodišča, pri čemer udeleženci prepustijo odločanje tretji osebi, tj. arbitru oziroma arbitražnemu tribunalu. Že iz same definicije arbitraže torej lahko razberemo najpomembnejšo razliko med postopkom mediacije in postopkom arbitraže. V postopku mediacije odgovornost odločanja obdržita udeleženca in ne tretja oseba, kot velja za arbitražni postopek (Šetinc Tekavc 2002, 20 – 21).

1.6.4 RAZLIKA MED MEDIACIJO IN SVETOVALNIM RAZGOVOROM NA CENTRU ZA SOCIALNO DELO

Pri razvezi zakonske zveze, ko imata starša otroke, v skladu z 68. členom Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, sodišče po prejemu predloga za sporazumno razvezo ali tožbe za razvezo zakonske zveze pošlje pristojnemu centru za socialno delo predlog ali tožbo z nalogo opraviti svetovalni razgovor s strankama. Svetovalnega razgovora se udeležita zakonca osebno, brez pooblaščenec. Če se tožnik ali oba zakonca (v primeru predloga za sporazumno razvezo) svetovalnega razgovora ne udeležita, sodišče šteje, da je tožba oziroma predlog za sporazumno razvezo umaknjen. V 78. členu istega zakona je določeno, da mora sodišče, preden odloči o sporazumni razvezi oziroma tožbi ugotoviti, kako bo za otrokove koristi najbolje poskrbljeno, pri čemer mora sodišče pridobiti mnenje centra za socialno delo. Če zakonca v okviru svetovalnega razgovora pri centru za socialno delo skleneta dogovor glede spornih vprašanj, bo sodišče odločalo samo še glede odprtih vprašanj.

Namen svetovalnega razgovora pri centru za socialno delo je doseči dogovor o urejanju življenja po razpadu skupnosti in dogovor glede varstva in vzgoje otrok, določitve stikov in preživnine. Center za socialno delo opravi tudi razgovor z otrokom ter ga s tem seznaniti z njegovo pravico izraziti svoje mnenje.

Na prvi pogled bi lahko rekli, da je svetovalni pogovor soroden postopku mediacije, vendar pa vseeno obstajajo razlike – v postopku mediacije zakonca ali zunajzakonska partnerja smeta sodelovati s svojim pooblaščenecem, pri svetovalnem razgovoru na centru pooblaščenca niso dovoljeni. Postopek mediacije vodi usposobljen mediator, ki ima za seboj vrsto že zaključenih mediacij, na centru razgovor vodi zaposlena oseba centra. Največja razlika pa je, da je postopek mediacije mnogo bolj fleksibilen in strokoven kot svetovalni razgovor, in kot tak največkrat mnogo bolj uspešen kot dogovori na centru za socialno delo.

2 DRUŽINSKA MEDIACIJA

Glavni cilj (družinske) mediacije je pomagati partnerjem v konfliktu, da pridejo do sporazumne rešitve vseh spornih vprašanj in sklenejo pravnozavezujoč dogovor. Pomembni cilji so še izboljšanje komunikacije, razumevanja ter pripravljenosti sodelovanja med partnerji. Na ta način želimo doseči zmanjšanje psihičnega trpljenja vseh vpletenih, optimalno in racionalno delitev starševske skrbi za otroke ter zagotavljanje kontinuitete osebnih stikov med starši in otroki (Kraljič 2008).

Postopek mediacije je veliko primernejši in se pogosteje uporablja pri civilnih kot pa pri kazenskih zadevah. Razlog je razlika med civilnim in kazenskim postopkom. V civilnih zadevah se namreč odraža zasebni interes strank, država se vključi šele, ko strankam ponudi postopek mediacije. Na drugi strani pa nastopa država v kazenskem pravu kot zaščitnik družbenega interesa (Zalar 2009).

2.1 POSEBNOSTI DRUŽINSKE MEDIACIJE

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih pravi, da je družina »življenjska skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno varstvo« (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR – UPB-1, 2. člen).

Družina kot osnovna družbena celica je zaščitena s številnimi pravnimi akti, (npr. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Konvencija o otrokovih pravicah, Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, Splošna deklaracija človekovih pravic ...), saj v njej živijo otroci, za katere je, ker so še posebej ranljiva skupina, potreben nadzor nad izvajanjem pravnih aktov držav.

Za varstvo otroka je v procesu družinske mediacije dodatno poskrbljeno s tremi varovalkami. Prva varovalka je vključitev komediatorja v vseh sporih, kjer se rešujejo vprašanja glede varstva, vzgoje, preživljanja ter stikov z otroki. Zato se v družinsko mediacijo vključi komediator, strokovnjak s področja socialnega dela ali psihologije. Drugo varovalko za zagotavljanje uresničevanje otrokovih koristi predstavlja center za socialno delo, ki ima predvsem svetovalno vlogo, dostikrat pa tudi globlji uvid v problematiko družine v mediacijskem postopku. Center za socialno delo izdaja mnenje in, čeprav za sodišče ni obligatorno, se malokrat zgodi, da jim ne sledijo. Tretjo, najpomembnejšo varovalko pa predstavlja sodnik, ki v zadevi sodi in odloči, ali bo mediacijski sporazum ter v njem zapisane rešitve glede varstva, vzgoje, preživljanja in stikov, sprejel. Če bo sodnik odločil, da je sporazum v korist otrok, bo sporazum sprejel in sklenil sodno poravnavo.

Danes za obstoj družine ni pomembno, ali sta starša sklenila zakonsko zvezo, saj so »pravice in dolžnosti otrok do staršev in sorodnikov ter pravice in dolžnosti otrok do staršev in sorodnikov enake, ne glede na to, ali so otroci rojeni v zakonski zvezi ali izven nje.« (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, 5. člen).

Dejstvo pa je, da se tudi v Sloveniji, kjer je družina še vedno pomembna vrednota, oblika družine spreminja, temu primerno je tudi število razvez in razpadov zunajzakonskih skupnosti oziroma otrok, ki jih razveza ali razpad prizadene. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije je bila v letu 2014 v Sloveniji ena četrtnina vseh družin enostarševskih (številka se v primerjavi z letom 2010 ni spremenila).

Kraljičeva trdi, da »otroci staršev, ki tudi po razvezi zakonske zveze obdržijo dobre medsebojne stike, zelo malo trpijo zaradi razveze zakonske zveze. Zato je zelo pomembno, da starša podrobno uredita vsa vprašanja, ki se nanašajo na roditeljsko pravico«. (Kraljič 2005, 227).

Družinskopravni spori so že po svoji naravi specifični, nastajajo namreč predvsem zaradi intimnih in čustvenih potreb ljudi. Kadar imata zakonca ali zunajzakonska partnerja otroke, se njuno razmerje ne konča z razvezo ali razpadom zunajzakonske skupnosti. Njuna starševska vloga se bo namreč nadaljevala tudi v prihodnosti. Zato je treba poskrbeti, da se starši dogovorijo o vseh sporih, saj bo prihodnje sodelovanje veliko lažje, kar je predvsem v otrokovo korist (Mediacije pri Okrožnem sodišču v Ljubljani). Družinskopravna razmerja

nastajajo predvsem zaradi močnih čustvenih vezi med udeleženci. Prav zato je pri reševanju njihovih sporov ob razpadu družine potrebno upoštevati, da so člani družine močno čustveno prizadeti. Zakon oziroma zunajzakonska zveza se, kadar imata partnerja otroka ali več njih, z razvezo ali razpadom ne konča. Dolžnosti in pravice, ki jih imata do otrok(a), njuno razmerje nadaljujejo tudi po razvezi oziroma razpadu zunajzakonske skupnosti. Medsebojni konflikti zaradi delitve premoženja, vzgoje, varstva in preživljanja otrok ter osebnih stikov bodo lahko negativno vplivali na otroke. Urejeni odnosi in dogovori, zaradi katerih starši tudi v prihodnje lažje sodelujejo, so namreč zgolj v otrokovo korist (Zupančič in drugi 2009, 58).

Največja prednost družinske mediacije je, da se iščejo individualne rešitve spornih vprašanj (Kraljič 2009, 45). Cilj družinske mediacije je pomagati partnerjema doseči rešitve vseh spornih vprašanj, ki bodo sporazumen in na njihovi podlagi skleniti zavezujoč dogovor. Rešeni konflikti med starši namreč »zmanjšajo psihično trpljenje vpletenih, kar vodi k izboljšanju osebnih stikov med starši in otroki ter k optimalni delitvi starševske skrbi.« (Kraljič 2005, 223 – 228).

Mediator mora biti v družinski mediaciji posebno pozoren na otroka/e, predvsem zaradi preprečevanja duševnih posledic ali zlorab (Udovič 1997, 140–149).

2.2 SODIŠČU PRIDRUŽENA MEDIACIJA

Sodišču pridružena mediacija je mediacija, ki se izvaja v povezavi s sodnimi postopki. V praksi to pomeni, da sodišče strankam ponudi mediacijo v vseh zakonskih sporih, sporih o vzgoji, varstvu in preživljanju otrok in sporih o stikih otrok s starši in drugimi osebami v treh dneh od prejema novo pripadle zadeve, razen če oceni, da zadeva ni primerna za mediacijo. Če je primerna, sodnik določi tudi, glede katerih vprašanj se strankama ponudi mediacija. Sodišče nato ob vročanju tožbe oziroma predloga strankam nemudoma, najkasneje pa v treh dneh od odločitve sodnika, da je zadeva primerna za mediacijo, skupaj z obrazcem za soglasje in informativnim gradivom, če vse stranke v štirinajstih dneh od prejema ponudbe sodišču pošljejo svoje soglasje, sodnik v treh dneh izda sklep o napotitvi na mediacijo ter sklep, v katerem odloči o prekinitvi sodnega postopka za največ tri mesece.

Sodišče mora v treh dneh po izdaji sklepa o napotitvi na mediacijo določiti mediatorja v posamezni zadevi. Mediatorje sodišče dodeljuje po vrstnem redu z liste mediatorjev, v primerih, ko bi bilo potrebno posebno znanje mediatorja ali ko gre za zahtevnejše primere pa je možna drugačna dodelitev. Mediatorja lahko izberejo tudi stranke same, vendar le, če o njem soglašajo.

Postopek mediacije poteka, dokler o njegovi smiselnosti obstaja soglasje med strankami in mediatorjem, vendar ne več kot določa sklep o napotitvi. Če v mediaciji sodelujoče stranke soglašajo z vsebino osnutka sodne poravnave, dogovorjeno v postopku mediacije, se sodna poravnava sklene in podpiše. V družinskopravnih sporih se osnutek sodne poravnave nemudoma predloži zakonitemu sodniku, ki mora najkasneje v 30 dneh predpisati narok v tej zadevi. Po zaključku mediacijskega postopka se vsi dokumenti shranijo v mediacijskem spisu pri Službi za alternativno reševanje sporov. Mediacijski spis se izloči iz sodnega spisa in se hrani in arhivira posebej. V sodnem spisu tako ostane samo podpisana sodna poravnava ali umik tožbe. Če stranke v mediacijskem postopku soglasja o sporazumu, s katerim bi se sodni spor v celoti rešil, ne dosežejo, se zadeva nemudoma vrne v sodni postopek, kjer se obravnava v skladu s pravili o vrstnem redu prispelih zadev. Mediatorji sodniki smejo v zadevi izvajati mediacijo le, če niso pristojni za nobenega od sodnih postopkov v zvezi s sporom.

Poleg sodišču pridružene mediacije poznamo še več drugih vrst mediacij. V zadnjem času je v Sloveniji zaslediti razmah šolske in vrstniške mediacije (izvajajo jo šolski svetovalni delavci in vrstniki), meddržavno mediacijo (kot eden izmed načinov mirnega reševanja meddržavniških sporov), partnersko mediacijo (pari v krizi). Ponudniki teh mediacij so večinoma zasebne organizacije, ki pa so kljub temu zavezani upoštevati zakonodajo in kodekse mediatorjev. Zaradi obsežnosti vseh naštetih pričujoče delo ne obravnava.

Glede na fleksibilnost samega postopka mediacije se lahko pojavljajo dvomi v poštenost postopka in izida postopka. V postopku mediacije so temu namenjene trije varovalni mehanizmi, ki stranke ščitijo, in sicer procesni, etični in psihološki. Procesni mehanizem, ki strankam zagotavlja pravilen postopek, je določen z mediacijsko pogodbo, ki jo vse stranke podpišejo. Etična struktura z etičnimi načeli mediatorjev (zapisanimi v etičnem kodeksu) skrbi za pravičen izid postopka za obe stranki. Za varnost strank pa poskrbijo skupna mediacijska z

direktnim pogajanjem med strankama in razrešitev konfliktov, ki so pomembni za doseg sporazuma (Roberts 2008, 112–113).

2.3 AKTERJI V POSTOPKU DRUŽINSKE MEDIACIJE

2.3.1 MEDIATOR

Mediator je posredovalec, posrednik, v postopku mediacije pa tretja, neodvisna oseba (Slovar slovenskega knjižnega jezika 2000). Osnovna naloga mediatorja je, da strankama pomaga doseči sporazumen dogovor. Med njegove naloge spadajo odpravljanje ovir za komunikacijo, zagotavljanje poštenega in enakopravnega sodelovanja obeh strank ter osredotočanje na potrebe vseh, ki jih postopek mediacije zadeva. Skrbeti mora predvsem za koristi otrok in usmerjati starše, da postavijo v ospredje potrebe svojih otrok. Prav tako pa mediator s svojo prisotnostjo vpliva na način komuniciranja ter opominja udeležence na namen skupnih sestankov. Skrbi, da mediacijska srečanja potekajo po dogovorjenih pravilih. Mediator spodbuja udeležence k aktivnemu reševanju problemov in iskanju rešitev. Prav tako mediator stranki informira, jima posreduje pogajalske tehnike za reševanje konfliktov in skrbi, da se stranki učita konstruktivne medsebojne komunikacije. Mediator mora strankam na prvem mediacijskem srečanju povedati, bosta stranki tisti, ki bosta reševali spor, in ne on. Pojasniti in odgovoriti jima mora tudi na vsa njuna vsebinska vprašanja o mediacijskem postopku ter tako poskrbeti, da sta seznanjena s postopkom. Omeniti mora tudi možnost ločenih srečanj ter predvsem dobiti informacije o predmetu spora in kakšno je njegovo ozadje. Stranke in mediator tudi podpišejo izjavo o zaupnosti, ki zagotavlja, da je zaupanje med vsemi vzpostavljeno že od samega začetka postopka. Mediator je dolžan spoštovati tudi vsa etična načela, ki so zapisana v Slovenskem kodeksu mediatorjev, tj. načelo usposobljenosti, načelo nepristranskosti, načelo zaupnosti, načelo prepovedi pričanja ter načelo vodenja in sooblikovanja postopka (Slovenski kodeks mediatorjev, 2007).

Mediatorji se soočajo tudi z vrsto pritiskov, saj delujejo v stresnih situacijah, paziti morajo, da ohranjajo vlogo nepristranskega posrednika ter opazovati in analizirati svoje doživljanje, interese in vrednote. Ob tem se srečujejo s tako imenovano »mediatorjevo dilemo«, kako

doseči sporazumno rešitev brez hkratnega siljenja strank v določeno rešitev (Roberts 1997, 106).

2.3.2 KOMEDIATOR

Komediacija se pogosto uporablja ravno v družinskopravnih zadevah, zaradi same narave sporov namreč z mediatorjem pravnikom v paru sodeluje tudi strokovnjak s področja psihologije ali socialnega dela. Priporočljivo je tudi, da je komediator drugega spola kot mediator, saj se na ta način nobena od strank v mediaciji ne čuti ogrožene zaradi spola, različna strokovna usposobljenost obeh mediatorjev pa zagotavlja bolj vsestransko obravnavo sporov (Felc 2011). Mediatorja se morata v primeru komediacije vnaprej dogovoriti o načinu vodenja. Med mediatorjema ne sme prihajati do vidnih konfliktov, prevlade moči ali problemov avtoritete, položaja in kontrole. Mediatorja morata namreč strankam biti v zgled (Šetinc Tekavc 2002, 63 – 65).

2.3.3 MEDIATORJI, KI DELUJEJO V PROGRAMIH SODIŠČ

Pogoje, ki jih morajo izpolnjevati mediatorji, ki sodelujejo v programih sodišč, ureja Pravilnik o mediatorjih v programih sodišč (v nadaljevanju Pravilnik). Izobraževanje za mediatorja obsega najmanj 40 pedagoških ur in se zaključi z zaključnim izpitom, na podlagi katerega se pridobi potrdilo o opravljenem izobraževanju. Mediatorji, ki sodelujejo v programih sodišč, morajo biti uvrščeni na seznam sodišč. Za uvrstitev na seznam pa morajo izpolnjevati pogoje, ki jih določajo zakonski, podzakonski akti ter dodatni kriteriji sodišč. Zakon o alternativnem reševanju sporov v 8. členu tako določa, da se na seznam mediatorjev lahko uvrsti oseba, ki izpolnjuje naslednje pogoje: je poslovno sposobna, ni bila pravnomočno obsojena za naklepno kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti, ima najmanj izobrazbo, pridobljeno po visokošolskem strokovnem študijskem programu prve stopnje in je opravila izobraževanje za mediatorja, ki ga določi minister oziroma ministrica (Zakon o alternativnem reševanju sodnih sporov – ZARSS). Mediator lahko izvaja mediacijo pri tistem sodišču oziroma izvajalcu alternativnega reševanja sporov, pri katerem je uvrščen na seznam (7. člen ZARSS). Sodišča pa

samostojno odločajo o tem, katere mediatorje bodo uvrstila na svoj seznam, pri čemer so seveda dolžna upoštevati ZARSS in Pravilnik. Vsi mediatorji so javno navedeni v Centralni evidenci mediatorjev, ki delujejo v programih sodišč².

Poleg tega ZARSS v 24. členu poudarja tudi mediatorjevo dolžnost nadaljnjega izobraževanja, in sicer dve enodnevni izobraževanji letno. Za mediatorje, ki delujejo v okviru sodišč, so torej izjemno natančno in specifično določene zakonske zahteve, saj gre za mediacije, ob zaključku katerih je cilj doseči sodno poravnavo, ki je izvršljiva.

Poleg formalnih pogojev, ki jim mora mediator zadostiti, so izjemnega pomena tudi njegove osebnostne lastnosti ter njegova etika. Mediator mora biti fleksibilen in potrpežljiv, odkrit, empatičen, intuitiven in avtentičen, zavedati se mora svojih in meja strank. Simkoin in Fidandis v šaljivem tonu opisujeta osebne lastnosti dobrega, učinkovitega mediatorja – ta naj bi imel »Jobovo potrpežljivost, resnost Angleža, iznajdljivost Irca, fizično pripravljenost maratonskega tekača, sposobnost izmikanja krilnega igralca na nogometnem igrišču, zvijačnost Machiavellija, psihiatrovo sposobnost raziskovanja osebnosti, hrbet nosoroga in Salomonovo modrost« (Betetto in drugi 2011, 198–202). Vse naštetje lastnosti tvorijo tisto pestrost, zaradi katere je področje mediacij tako zelo zanimivo. Betetto sicer navaja naslednje značilnosti dobrega mediatorja: optimizem, sprejemanje, zavedanje, objektivnost, potrpežljivost, fleksibilnost, kreativnost, samozavest, spoštljivost, smisel za humor in poznavanje samega sebe. S svojimi osebnostnimi značilnostmi in strokovnostjo si mora mediator namreč pridobiti zaupanje strank kot popolnoma nevtralna stran. Mediator namreč »ne sodi, ne odloča in ni avtoritativen. Predvsem pa mora imeti rad ljudi.« (Betetto in drugi 2011, 198–202).

Mediatorji, ki delujejo v okviru Društva mediatorjev Slovenije ali sodišč, so zavezani spoštovati Slovenski kodeks mediatorjev.

Mediator se v postopku mediacij lahko sreča s številnimi etičnimi dilemami, ki pa jim seveda ne sme podleči. V primeru, ko gre za neposredne kršitve temeljnih etičnih načel (npr. mediator v isti zadevi deluje še v drugi vlogi, npr. sodnika ali pooblaščenca, ko je z eno stranko sorodstveno ali drugače povezan ali ko se zaveda, da za izvajanje mediacij ni dovolj usposobljen), je mediator dolžan umakniti svoje soglasje k mediaciji. V nekaterih primerih se

² Centralna evidenca mediatorjev, ki delujejo v programih sodišč, je objavljena na spletni strani Ministrstva za pravosodje Republike Slovenije, med informacijami javnega značaja, za vsa sodišča v Republiki Sloveniji.

mediator lahko znajde v dilemi, ali nadaljevati delovanje kot mediator ali ne, vendar pa pri tem ne gre za neposredne kršitve etičnih načel. Eden takih primerov je, da mediator eno izmed strank pozna navidezno. V takem primeru je mediator dolžan strankama naznaniti takšno informacijo. Znana stranka se sicer lahko čuti močnejšo zaradi osebnih poznanstev, nepoznana stranka pa ob razkritju informacije lahko popolnoma izgubi zaupanje v mediatorja. Torej mora mediator v takšnih primerih stranki seznaniti z informacijo; mediacija se lahko nadaljuje le ob izrecnem soglasju obeh strank. Mediator ima sicer v primerih manjših etičnih dilem ali ko v postopku mediacije ugotovi, da sam ni zadostno usposobljen voditi mediacijo, možnost pomoči ustreznega komediatorja. Kadar se torej mediator znajde v takšni situaciji, je strankama to dolžan pojasniti, mediacija pa se nadaljuje zgolj ob izrecnem soglasju obeh strank (Betetto in drugi 2011, 198 – 202).

Mediator je v postopku mediacije kljub vsemu človek z lastnimi osebnimi izkušnjami in problemi. Na nevarnost osebnih izkušenj opozarjata Tratar in Pristavec, ki vidita mediacijo kot »trikotnik med mediatorjem in strankama, kjer se vsaka stranka poskuša povezati z drugo stranko v njeno breme ali škodo« (Tratar in Pristavec 2001, 1250). Obstaja namreč nevarnost, da se mediator nezavedno bolj nagiba k eni ali drugi strani, saj se zaradi svojih izkušenj lahko preveč poistoveti s problemom in namesto reševanja konfliktov strank poskuša reševati svoje probleme.

Mediacija torej zahteva spoštovanje temeljnih pravil, saj le tako lahko dosežemo nevtralnost tretje osebe, tj. mediatorja.

2.3.4 ODVETNIK

V procesu mediacije se lahko tako odvetnik pojavi kot pooblaščenec stranke (16. člen ZARSS) ali kot mediator (7. člen ZARSS). Odvetnik kot mediator je sicer precej redek pojav, saj zaradi svoje narave dela odvetnik pogosto nima tistih mehkih veščin, ki jih mediator nujno potrebuje (Parkinson 2011, 62–64).

Parkinsonova pravi, da so odvetniki velikokrat prepričani, da se morajo mediacije udeležiti skupaj s svojo stranko. To je sicer precej običajna praksa v civilni in gospodarski mediaciji. Po raziskavi na Floridi je več kot polovica odvetnikov, ki so v njej sodelovali, navedla, da so se s

svojimi strankami v zadnjem letu udeležili mediacije v 75 odstotkih primerov družinskih sporov; prvenstveno zaradi lažjega doseganja sporazuma, pa tudi zaradi zaščite strank, saj na ta način zagotavljajo podporo čustveno ranljivi stranki. Nekateri izmed anketiranih odvetnikov so se postopka mediacije udeležili tudi zaradi spoznavanja samega procesa mediacije in mediatorjev (Parkinson 2011, 62–64).

Parkinsonova ob udeležbi odvetnikov v vlogi zagovornika stranke izpostavlja nevarnost prevelike želje zaščititi stranko in se ne odreči nadzoru. Ena od prednosti prisotnosti odvetnika kot zagovornika stranke v postopku mediacije je, da lahko stranki nudi pravni nasvet na kraju samem, v trenutku, ko ga potrebuje. Zanimariti ne gre niti dejstva, da odvetnik zagovornik sme s svojo stranko govoriti tudi zelo neposredno in ji npr. pojasniti, da so njene zahteve popolnoma nerealne, nerazumne. Mediator namreč takšnega načina komunikacije ne sme uporabiti. Prav tako lahko odvetnik pomaga pri sestavi končnega, izvršljivega sporazuma.

V nekaterih izjavah odvetnikov, predvsem tistih, ki samega postopka mediacije ne poznajo dovolj dobro, je moč zavračanje mediacije kot primerne načina reševanja sporov, saj menijo, da je predlog za mediacijo znak šibkosti, možnost, da nasprotna stranka izve preveč zaupnih informacij, oziroma ker je spor pravno zapleten in poln negativnih čustev (Šimac 2015, 34). V začetnih fazah (nepoznavanja) mediacije so se pojavljali tudi strahovi, da jim postopki mediacije jemljejo stranke (mediacija je namreč precej hitrejši postopek od sodnega). Šimac pa je do nestrinjanja odvetnikov z mediacijo zelo oster, saj pravi, da »odvetnikova nezmožnost prepoznati stranke, spor in pravi trenutek za mediacijo kaže na njegovo šibkost in ravnodušnost do svojega poklica ter na neodgovornost glede interesov stranke, ki jo zastopa.« (Šimac 2015, 34).

Kociprova in Ozimkova trdita, da dober odvetnik ne vzpodbuja sporov, niti jih ne vzdržuje, saj ne podpira stranke v njenih nerealnih pričakovanjih, ampak poleg pravnih vidikov razmerja zaznava tudi dejanske interese strank. Njegov cilj je namreč razrešitev spora in zadovoljna stranka tudi po zaključku postopka (Kociper in Ozimek 2002, 20).

2.4 TEMELJNA NAČELA DRUŽINSKE MEDIACIJE

Mediacija velja za neformalen postopek, ki pa kljub temu mora potekati po določenih fazah in upošteva določena načela. Zakon o mediaciji v civilnih in gospodarskih zadevah (ZMCGZ) tako v svojem 4. členu izrecno navaja načela prostovoljnega sodelovanja, enakega obravnavanja strank, avtonomije strank v postopku, zaupnosti postopka in nepristranskosti mediatorja.

Mediacija je osnovana na principih reševanja problemov, ki se osredotočajo na potrebe in interese udeležencev, poštenost, zaupnost, samoodločanje in zasledovanje največje koristi z vse vpletene družinske člane (Folberg in Milne 1988, 419). Različni avtorji izpostavljajo različna načela družinske mediacije; večina pa izpostavlja naslednje: prostovoljnost postopka, proceduralna fleksibilnost, nepristranskost mediatorja, nevtralnost, načelo zaupnosti in informiranost ter avtonomija strank. Prostovoljnost postopka pomeni, da stranke v postopku sodelujejo na podlagi prostovoljne odločitve, kar velja tako za vključitev kot za prekinitev postopka. V nekaterih državah je vključitev v mediacijo velja za obvezno, kar pomeni, da je v nasprotju s tem načelom, vendar pa ne gre pozabiti, da končni rezultat vedno leži v rokah vpletenih strank. V Sloveniji v skladu s 15. členom ZARSS sodišče strankam ponudi alternativno reševanje sporov v vsaki zadevi, razen ko sodnik oceni, da v posamezni zadevi to ne bi bilo primerno. Ena izmed najpomembnejših prednosti mediacijskega postopka v primerjavi z drugimi postopki reševanja sporov je tudi proceduralna fleksibilnost. Mediacija namreč ni omejena s postopkovnimi pravili, ampak pušča mediatorju proste roke pri vodenju posameznih srečanj. Stranki namreč sami določata načrt, tempo in potek srečanj. Tudi obrazec za soglasje, ki ga stranki pred vključitvijo v mediacijski postopek podpišeta, ne ovira gibljivosti in prilagodljivosti samega postopka. Načelo nepristranskosti mediatorja se nanaša na stranke oziroma njegov odnos do strank, načelo nevtralnosti pa na njegov odnos glede izida mediacij. Mediator mora namreč skozi celoten postopek ohranjati nepristranskost in ne sme vzbujati vtisa, da je bolj naklonjen kateri izmed strank. Spoštovati mora stališča obeh strank in preprečevati morebitne vplive ene stranke na drugo (npr. ustrahovanje, manipulacijo...). Mediator lahko posreduje le pravne informacije, ne sme pa dajati pravnih

nasvetov³. Tako se ohranja njegova nevtralnost glede izida postopka. Nekateri avtorji opozarjajo, da na nevtralnost mediatorja ne smemo gledati v smislu odmaknjenosti in vzvišenosti nad situacijo, pač pa kot na stranko v tristranskem procesu pogajanj. Kot vsak človek ima tudi mediator svoje poglede, vrednote in interese (Folberg in Milne 1988, 52). Ob tem pa je mediator dolžan že na začetku postopka razkriti svoje principe in osebna nagnjenja glede obravnavane teme, in če to vpliva na njegovo delo, prekiniti postopek (razen če obstaja skupno soglasje za nadaljevanje postopka). Etični kodeksi za družinske mediatorje pa kot izločitveni razlog zaradi pristranskosti štejejo tudi predhodno osebno ali poklicno povezavo mediatorja in ene od strank. Družinski mediatorji pa so tudi nujno pristranski, saj pri svojem delu sledijo cilju – največji koristi za otroke (Folberg in Milne 1988, 413). Načelo zaupnosti opozarja, da je mediacija postopek zaupne narave, kar velja za vse informacije in komunikacije znotraj vseh srečanj. Mediator sme posredovati zgolj končni sporazum. Zaupnost je namreč za uspeh mediacij ključnega pomena, saj daje strankam možnost odkritega in poštenega sodelovanja, če se v primeru neuspelega postopka mediacije postopek nadaljuje na sodišču. Prav tako načelo zaupnosti onemogoča dostop do informacij tretjim osebam. Mediator je dolžan že na prvem srečanju strankam pojasniti zakonsko določene izjeme od dogovorjene zaupnosti – tu gre za primere zlorab, trpinčenja otrok in/ali zakonca, nujne zdravstvene primere ali kadar stranka predstavlja neposredno nevarnost za druge. Načelo informiranosti in avtonomije strank pomeni svobodo strank pri oblikovanju razveze ali reševanju družinske krize.

Konvencija o otrokovih pravicah določa, da morajo

pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi da jih vodijo državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, biti otrokove koristi glavno vodilo. Države pogodbenice se zavezujejo, da bodo otroku zagotovile takšno varstvo in skrb, kakršno je potrebno za njegovo blaginjo, upoštevaje pravice in dolžnosti staršev, zakonitih skrbnikov ali drugih posameznikov, ki so zakonsko odgovorni za otroka, in da bodo v ta namen sprejele vse ustrezne zakonodajne in upravne ukrepe.
(Konvencija o otrokovih pravicah, OZN 1989, 3. člen).

³ Pravni nasvet vključuje interpretacijo ustreznega prava na konkretna dejstva in dajanje pravnega mnenja. Pri tem gre za ocenjevanje in predlaganje določene rešitve. Pravna informacija pa služi zgolj kot vir o pravnih dejstvih (npr. o pravnih pravilih, kriterijih, ki jih uporablja sodišče, sodnih postopkih ipd.).

Konvencija tako postavlja temeljno, hierarhično najvišje načelo družinske mediacije, torej otrokovo največjo korist. Kaj predstavlja otrokovo največjo korist, pa je v praksi težko opredeliti. Smernice nam sicer ponuja Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, ki določa: »Starši delajo v otrokovo korist, če zadovoljujejo njegove materialne, čustvene in psihosocialne potrebe z ravnanjem, ki ga okolje sprejema in odobrava in ki kaže na njihovo skrb in odgovornost do otroka ob upoštevanju njegove osebnosti in želja« (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR–UPB1), 5. a člen, 2. odstavek).

Ob tem je potrebno omeniti tudi 12. člen Konvencije, ki navaja: »Države pogodbenice jamčijo otroku, ki je sposoben izoblikovati lastna mnenja, pravico do svobodnega izražanja le-teh v vseh zadevah v zvezi z njim, o tehtnosti izraženih mnenj pa se presoja v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo« (Konvencija o otrokovih pravicah OZN, 1989, 12. člen), torej gre za obvezo odraslim, da otrokovo mnenje jemljejo resno v vseh zadevah, ki jih zadevajo. Ob tem pa se porajajo vprašanja, ki so že dolgo predmet debate strokovne javnosti, torej, ali je primerno, da se otroka neposredno vključi v postopek mediacije. To namreč pomeni, da otrok sodeluje na mediacijskem srečanju, kjer na mediatorjeva vprašanja odgovarja in tako predstavi svoja stališča in mnenja (Parkinson, 2011, 150).

Zakon o pravdnem postopku v 409. členu določa, da mora sodišče otroku, ki je dopolnil petnajst let in je sposoben razumeti pomen in pravne posledice, omogočiti, da nastopa kot stranka v postopku. Otrok, ki še ni dopolnil petnajst let ali če sodišče zanj presodi, da ni sposoben razumeti pomena in pravnih posledic svojih dejanj, zastopa zakoniti zastopnik, razen, če si interesi otroka in njegovega zakonitega zastopnika nasprotujejo. V tem primeru je sodišče dolžno postaviti otroku posebnega zastopnika. Enako ravna sodišče tudi v vseh drugih primerih, ko presodi, da je to potrebno zaradi varovanja otrokovih koristi (Zakon o pravdnem postopku – ZPP). Iz tega izhaja, da imajo otroci pravico biti slišani tudi v procesu mediacije, vendar pa se ob tem postavlja vprašanje, ali si otroci sploh želijo tega.

Strokovno prevladujoče mnenje je, da naj bo otrok vključen v postopek mediacije ob izpolnjevanju določenih pogojev – starosti, osebnostnih primernosti in drugih. Minimalna starost, ki je priporočena, je starost treh let. Stroka sicer navaja različne podatke o starostni primernosti otrok (Kraljičeva na primer navaja, da so otroci med devetim in dvanajstim letom starosti že primerni za vključitev v postopek mediacije, mladostniki v starosti od trinajst do

osemnajst let pa so že sposobni razumeti pomen postopka, zato se jih tudi aktivno vključi v mediacijski postopek (Kraljič 2008, 377)). Dejstvo pa je, da je zaradi različnih stopenj intelektualnega in duševnega razvoja otrok vsak posamezni primer treba presojati individualno, o čemer naj presodi mediator (Kraljič 2008, 373–374). Ob tem pa je potrebno izpostaviti dejstvo, da v nobenem primeru odgovornost odločanja ne sme biti preložena na otroka. Otroke je smiselno vključiti pri vprašanjih, ki se dotikajo njih samih, ne pa tudi pri vprašanjih, ki zadevajo konec partnerskega razmerja. Pri tem ne smemo pozabiti na pravico otrok biti obveščen o razhodu oziroma ločitvi staršev, in sicer na njim primeren način.

Vključitev otrok lahko namreč prinese pozitivne učinke v samem postopku mediacije, in sicer z izražanjem svojega mnenja pred tretjo nevtralno osebo (odpade možnost manipuliranja enega starša oz. vzbujanja krivde s strani enega starša) otroci dobijo občutek, da so slišani, starši pa postanejo bolj pozorni na otrokove potrebe. Vključenost otrok v proces mediacije pogosto tudi pripomore k izboljšanju komunikacije v razpadajoči družini.

Ne gre pa zanemariti niti negativnih posledic vključitve otrok v postopek mediacije. Pri tem stroka opozarja predvsem na čustveno nezrelost otrok, ki ima lahko za posledico še večjo stisko in zmedenost otrok, otroci se lahko počutijo pod pritiskom izbrati pravo stran ali izraziti svoje mnenje, ki ne ustreza pričakovanjem enega ali obeh staršev (Parkinson 2011, 150).

Vsekakor je potrebno možnosti vključitve otroka v postopek mediacije presojati ob vsakem primeru posebej ter posebej skrbno pretehtati vse možne pozitivne in negativne posledice. Največjo odgovornost pri tem vsekakor nosi mediator, ki je dolžan presoditi tako, da bodo nadaljnja dejanja v največjo možno korist otroka. Ob tem ne sme pozabiti na načelo zaupnosti (predvsem pomembno v primerih, ko ima družina več otrok) ter možnost nezaupanja otroka mediatorju kot neznancu. Poleg tega mora mediator nujno paziti tudi, da se breme odločanja v nobenem primeru ne prenese na otroka.

Pri odločanju v sporih v povezavi z otroki v sodnem procesu sodnik pridobi mnenje centra za socialno delo, vendar pa sodišče na mnenje ni vezano. V praksi sicer najdemo le redke primere, ko sodišče mnenja ne upošteva (Kraljič 2008, 146).

3 RAZVOJ INSTITUTA MEDIACIJE V SLOVENSKEM PROSTORU

Prve mediacije so v Sloveniji uvedli leta 1994 v okviru projekta Pomoč staršem in otrokom ob ločitvi staršev na Centru za socialno delo v Mariboru, in sicer Franc Udovič kot prvi mediator v Sloveniji (Kodek 2005, 415). V letu 1998 je z izvajanjem mediacij začel tudi Pravno-informacijski center nevladnih organizacij, v okviru katerega od leta 2010 dalje deluje Center za mediacijo (Pravno-informativni center nevladnih organizacij – PIC).

Kljub pomanjkanju zakonske ureditve na področju mediacij je Okrožno sodišče v Ljubljani mediacije ponujalo strankam od leta 2001 dalje, najprej v klasičnih civilnih zadevah, od junija 2002 pa tudi v družinskopravnih sporih.

Slovenija je mediacije normativno uredila s sprejetjem Zakona o pravnem postopku (ZPP–UPB3) leta 2002, ki v svojem 305. členu določa, da se na predlog strank in ob soglasju za reševanje spora na alternativni način, pravdni postopek prekine za največ tri mesece. Zakon ureja tako sodišču pridružene mediacije kot tudi tiste, ki se izvajajo izven sodišč. Posebna je še dokazna prepoved, ki skrbi za to, da stranka v kasnejšem postopku ne bi utrpela kakršne koli škode, saj listin, ki so bile predložene v pogajanjih ali postopku za sporazumno rešitev spora, ni dovoljeno predložiti kot dokazno gradivo v kasnejšem pravnem postopku (309. člen ZPP – UPB3). Omeniti velja še 231. člen zakona, ki priči omogoča ohraniti kot tajne dejstva, za katera je izvedela pri opravljanju poklica ali druge dejavnosti, torej to velja tudi za mediatorja (Betetto in drugi 2011, 76–77).

Prvi zakon, ki v Sloveniji ureja alternativno reševanje sporov sistemsko, je bil leta 2008 sprejet Zakon o mediaciji v civilnih in gospodarskih zadevah. S tem je Slovenija kot prva država članica v svojo zakonodajo vnesla Direktivo 2008/52/ES (Ur. l. EU, L 136/3) (Jovin Hrastnik 2008, 22). Zakon spodbuja mirno reševanje sporov in omogoča avtonomijo strank, ki se lahko prosto sporazumejo o pravilih postopka. Zakon tudi določa, da mediacijski postopek poteka vzporedno s sodnim postopkom, saj strankam daje možnost, da v dogovorjenem roku ne bodo pričele s sodnim postopkom. V času mediacijskega postopka rok zastaranja ne teče, v primeru zaključka mediacije brez sporazuma pa se spor nadaljuje po sodni poti (Betetto in drugi 2011, 72–73). V svojem 2. členu določa tudi, da se uporablja tudi za mediacijo v sporih iz družinskih razmerij. (Zalar in drugi 2010, 112–120).

V letu 1993 je bil v Dublinu v okviru prve mednarodne konference o mediaciji ustanovljen World Mediation Forum (Svetovni forum za mediacijo). Dve leti kasneje pa je ta Forum

organiziral simpozij v Madridu, kjer so mediatorji iz več kot 20 držav sklenili, da je potrebno oblikovati profesionalne standarde na področju mediacij v svetovnem merilu (Šetinc Tekavc 2002, 17–19).

Družinska mediacija postaja vse bolj razširjena po celem svetu. V ZDA se je uveljavila v poznih šestdesetih letih prejšnjega stoletja in se nato razširila tudi v Evropo. Sprva se je družinska mediacija uporabljala zgolj v ločitvenih postopkih pri reševanju sporov v zvezi z otroki, kasneje pa se je razširila tudi na druga področja – uporablja se pri odločanju ukrepov o varstvu otrok, pri posvojitvah, pobegih otrok od doma in v primerih ugrabitev otrok s strani staršev (Šetinc Tekavc 2002, 17–19).

Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic v svojem 13. členu navaja mediacijo kot postopek za doseg sporazumne rešitve sporov v zadevah, ki se nanašajo na otroke in s tem kot prvi mednarodni dokument omogoča uporabo družinske mediacije (Kraljič 2000, 48). Na podlagi MEKUOP je v začetku leta 1998 Odbor ministrov Sveta Evrope sprejel Priporočilo o družinski mediaciji št. R (98) 1 in Pojasnjevalni memorandum (Recommendation No. R (98) 1 of the Committee of Ministers of Member States on Family Mediation and its Explanatory Memorandum). V Priporočilu je zapisano, da mediacija izboljšuje sporazumevanje med družinskimi člani, zmanjšuje njihove spore, omogoča oblikovanje sporazumnih dogovorov med udeleženci, zagotavlja vzdrževanje osebnih stikov tudi po razpadu družine, zmanjšuje stroške razveznih postopkov ter vpliva na skrajšanje družinskopravnih postopkov. Svet ministrov vsem vladam držav članic priporoča, naj uvedejo družinsko mediacijo oziroma jo izboljšajo in pospešujejo, kjer že obstaja. Pri določanju in organizaciji družinske mediacije so države članice avtonomne, zagotoviti pa morajo ustrezne kriterije za izbor, usposabljanje in kvalifikacije mediatorjev. Mediacija naj bo avtonomna glede na druge postopke, lahko se izvaja pred, med ali/in po sodnem ali upravnem postopku. Države članice naj tudi same oblikujejo mehanizme za prekinitev pravnih postopkov zaradi vključitve strank v mediacijo, a s pridržkom pristojnosti za sprejemanje začasnih odredb z zaščito udeležencev ali njihovega premoženja. Načela družinske mediacije pa so uporabna tudi pri drugih metodah reševanja sporov, na primer v sodnih in upravnih postopkih. V Priporočilu je posebej omenjena tudi družinska mediacija z mednarodnim elementom – tu gre predvsem za primere, ko starša živita ali bosta živela v različnih državah. V tovrstnih primerih pride v poštev t.i. »shuttle mediation«,

tj. mediacija, pri kateri mediator posreduje sporočila med strankama, ki sta krajeveno ločeni. To pa od mediatorja zahteva še večjo fleksibilnost in dodatna znanja, zato se za mednarodne mediatorje predvideva še dodatno, posebno usposabljanje. Razvijanje mednarodne mediacije je posebno pomembno zlasti zaradi vse večje mobilnosti družin in posameznikov v evropskem prostoru (Končina Peternel 1999, 4).

4 PRAVNA UREDITEV MEDIACIJE V SLOVENIJI

Zakon o alternativnem reševanju sodnih sporov (ZARSS) je normativna podlaga za izvajanje sodišču pridružene mediacije. Zakon o alternativnem reševanju sodnih sporov se uporablja v primeru obstoja sodnega spora, torej, ko so že vložene tožba, predlog ali pritožba. ZARSS se uporablja od junija 2010 in nalaga vsem prvo- in drugostopenjskim sodiščem, da sprejmejo program alternativnega reševanja sporov. Sodišča morajo tako obvezno omogočiti mediacijo v vseh zadevah, ki so primerne za predložitev v postopek mediacije. Mediacija pa za stranke ni obvezna; torej ZARSS ohranja prostovoljnost mediacije za stranke (Zalar in drugi 2010, 33–35, Betetto in drugi 2011, 72–73). Po 22. členu ZARSS je mediacija v sporih iz razmerij med starši in otroki ter v premoženjskih razmerjih med zakonci brezplačna ne glede na trajanje in rezultat (Zalar in drugi 2010, 104–105). Ob tem je potrebno dodati, da družinska mediacija ni primerna rešitev, če gre za ugotovljeno nasilje v družini (Poročevalec Državnega zbora RS 2009, 144–148).

Pomembno je, da ZARSS odpravlja diskriminacijo državljanov Republike Slovenije, saj je pred sprejemom zakona dostop do mediacije imela le peščica udeležencev.

Slovenija je bila prva država članica EU, ki je z ZMCGZ implementirala Direktivo, in prva država v Evropi, ki je sprejela ZARSS (Zalar in drugi 2010, 5).

ZARSS prinaša številne prednosti, saj prinaša:

- nadzor nad pravili postopka,
- nadzor nad rezultatom postopka reševanja spora,
- ustvarjalnejše rešitve,
- izbor mediatorjev,
- zaupnost postopka,

- vzdrževanje pozitivne javne podobe,
- hitre rešitve,
- nižje stroške,
- odzivnost na potrebe in interese strank,
- manj težav z izvršitvijo končne rešitve spora.

Eden izmed glavnih ciljev ZARSS je spodbujanje široke uporabe postopkov mirnega, zunajsodnega reševanja sporov (Zalar in drugi 2010, 5).

5 DRUŽINSKA MEDIACIJA NA OKROŽNEM SODIŠČU V LJUBLJANI

Okrožno sodišče v Ljubljani je s 1. 1. 2001 pričelo poskusno, s 1. 1. 2002 pa redno uvajati postopek pravnemu postopku pridruženega alternativnega reševanja sporov s posredovanjem (mediacijo) zaradi sklenitve izvensodne ali sodne poravnave. Z leta 2009 sprejetim ZARSS pa se odpravlja diskriminacija državljanov Republike Slovenije (Zalar in drugi 2010, 5), saj zakon uvaja mediacijo na vsa slovenska sodišča. Zakon na področju družinske mediacije ne uvaja sprememb glede plačila, saj so mediacije v sporih med starši in otroki za stranke še naprej brezplačne. Stranke v postopku družinskih mediacij krijejo le stroške lastne udeležbe in stroške odvetnika, če se v postopku odločijo za sodelovanje z odvetnikom. Program alternativnega reševanja sporov pri Okrožnem sodišču v Ljubljani, sprejet na podlagi 4. in 6. člena ZARSS, v svojem 2. členu tako določa, da sodišče ponudi strankam mediacijo v vseh pravnih in gospodarskih zadevah glede zakonskih sporov, sporov o vzgoji, varstvu in preživljanju otrok in sporov glede spornih stikov, razen če sodnik oceni, da v posamezni zadevi to ni primerno. Na predlog strank ali na podlagi ocene sodnika bo lahko sodišče strankam ponudilo mediacijo vse do konca postopka na prvi stopnji tudi v zadevah, ki niso novo pripadle.

Sodišče bo v treh dneh od prejema novopripadle zadeve, v kateri je bil vložen odgovor na tožbo, ocenilo, ali zadeva morda ni primerna za mediacijo. Če je primerna, bo sodišče nemudoma oz. najkasneje v treh dneh posredovalo strankam ponudbo za mediacijo, skupaj z obrazcem za soglasje in informativnim gradivom. Če bo sodišče strankam ponudilo mediacijo v zadevah, ki niso novo pripadle, bo sodnik ali strokovni sodelavec strankam po potrebi

predstavil značilnosti in prednosti mediacijskega postopka ter jim izročil ali poslal obrazec za soglasje in po potrebi tudi dodatno informativno gradivo. Če vse stranke v štirinajstih dneh od prejema ponudbe sodišču pošljejo soglasje o mediaciji, sodnik v treh dneh izda sklep o napotitvi strank na mediacijo. Hkrati sodišče izda tudi sklep, v katerem odloči o prekinitvi sodnega postopka za čas mediacije, a največ tri mesece.

Če stranke v štirinajstih dneh od prejema ponudbe ne podajo soglasja za mediacijo, se postopek nadaljuje pred sodečim sodnikom. Služba za alternativno reševanje sporov bo po prejemu soglasij v treh dneh določila mediatorja s seznama mediatorjev. Prvo mediacijsko srečanje se izvede najkasneje v tridesetih dneh po izdaji sklepa o napotitvi, stranke pa so na prvo mediacijsko srečanje obveščene z vabilom po pošti. Mediacija znotraj časovnega okvirja treh mesecev poteka toliko časa, dokler o smiselnosti postopka obstaja soglasje strank oziroma preneha, če mediator oceni, da mediacija ni več smiselna.

Ko stranke v postopku mediacije dosežejo dogovor o sporazumni rešitvi spora, mediator sestavi osnutek sodne poravnave. Ko stranke izjavijo, da soglašajo z besedilom osnutka sodne poravnave, se v prisotnosti sodnika v skladu z zakonom sestavi zapisnik o sodni poravnavi. Sporazum ima po podpisu strank in sodnika enako moč kot sodba, torej je izvršljiv. Kadar je mediacija namenjena le reševanju premoženjskopравnih vprašanj, postopek vodi mediator, ki je pravnik. Če je mediacija namenjena tudi reševanju vprašanj glede vzgoje, varstva in preživljanja otrok, pa s pravnikom kot mediator v paru sodeluje tudi strokovnjak s področja socialnega dela in psihologije.

Predvsem je zelo pomembno, da stranki pred podpisom soglasja o mediaciji o metodi alternativnega reševanja sodnih sporov pridobita čim več informacij. Pri sodišču pridruženi mediaciji sodišče informativno gradivo strankam pošlje skupaj s soglasjem o mediaciji.

Po mediaciji, ki naj bi potekala po fazah, navedenih v točki 3.5 se mediacija zaključi. Zaključiti se lahko uspešno (s sklenitvijo sporazuma o rešitvi spora). Pri tem je pomembno dejstvo, da je bila rešitev dosežena sporazumno, s sodelovanjem strank, kar povečuje pripravljenost za prostovoljno uresničitev doseženega dogovora (Betetto in drugi 2011, 186–187). Dosežen dogovor podpišeta obe stranki pred sodnikom, tako se sklene sodna poravnava in dogovor postane izvršljiv.

V primeru, da se mediacija ne zaključi uspešno, torej da do dogovora ne pride, se postopek vrne na sodišče.

V petnajstih letih, kolikor poteka mediacija pri Okrožnem sodišču v Ljubljani, se je mediacija izkazala za zelo uspešno rešitev, pravi Ristinova. Prednosti družinske mediacije so hitrost in ekonomičnost postopka ter dejstvo, da starša obdržita nadzor nad postopkom in izboljšata medsebojno razumevanje. Kot prednost navajata tudi hkratno urejanje sporov v zvezi s premoženjem s spori glede otrok (Ristin v Vukelić 2016, 2).

6 UGOTOVITVE

6.1 ALI JE MEDIACIJA NAJBOLJ UČINKOVIT NAČIN REŠEVANJA VSEH DRUŽINSKIH SPOROV?

15. člen Zakona o alternativnem reševanju sporov nalaga sodiščem, da »strankam ponudijo možnost alternativnega reševanja spora v vsaki zadevi, razen, kadar sodnik oceni, da v posamezni zadevi to ne bi bilo primerno.« (Zakon o alternativnem reševanju sporov, 15. člen). Mediacija je sicer sama po sebi zelo fleksibilen postopek, vendar pa niso vsi spori primerni za družinsko mediacijo. Po Zakonu o pravnem postopku so spori iz družinskih razmerij nezakonski spori, tj. spori o razvezi ali razveljavitvi zakonske zveze ter spori iz razmerij med starši in otroki, kamor sodijo »spori o ugotovitvi ali izpodbijanju očetovstva ali materinstva ter spori o varstvu, vzgoji in preživljanju mladoletnih otrok in polnoletnih oseb, nad katerimi je podaljšana roditeljska pravica (v nadaljnjem besedilu: otrok) in spori o stikih otrok s starši in z drugimi osebami, ne glede na to, ali se rešujejo samostojno ali skupaj z zakonskimi spori oziroma spori o ugotovitvi ali izpodbijanju očetovstva ali materinstva.« (Zakon o pravnem postopku, 2008, 406. člen).

Sodišče bo, v skladu s 15. členom ZARRS, mediacijo dovolilo v sporih glede varstva, vzgoje in preživljanja otrok, glede stikov otrok s starši in drugimi osebami, ne pa tudi v sporih glede očetovstva ali materinstva, saj se status otroka ne more urediti s poravnavo, ampak z uporabo materialnega prava (Zalar in drugi 2010, 27).

O primernosti družinskega spora za mediacijo bo torej pred začetkom postopka odločal sodnik (15. člen ZARSS). Sodnik bo preliminarno primernost spora določil po objektivnih in subjektivnih merilih, saj zakonski kriteriji primernosti spora za mediacijo ne obstajajo. Objektivne postavke so izpolnjene, če je predmet spora iz področja družinskega prava in vsebinsko primeren. Subjektivne postavke pa sodnik – na podlagi vložene tožbe in odgovora na tožbo – preverja, ali sta stranki sposobni medsebojne komunikacije, ali bi postopek lahko ogrožal psihično in fizično zdravje, morebitne zlorabe v družini in podobno (Kraljič 2009, 61). Dolžnost mediatorja pa je, da med postopkom preverja, ali se je primernost spora za mediacijo ohranila.

Družinski spori so za postopek mediacije primerni zaradi svojega dolgotrajnega razmerja – tudi po prenehanju zakonske skupnosti ali zunajzakonske skupnosti namreč zakonca ohranita starševsko vlogo, razmerja med starši in otroci se tako nadaljujejo, stranke pa želijo urediti svoja razmerja tudi za prihodnje čase (Kraljič 2009, 61).

Prednost mediacije, zaradi katere so družinski spori primerni zanjo, je tudi hitrost postopka. Hitra rešitev spora je namreč v korist vseh prizadetih, še posebej pa otrok (Šetinc Tekavc 2002, 30).

Spori, ki so za reševanje z mediacijo neprimerni, so spori, pri katerih je med strankami prisotno nasilje ali zlorabe. V takih primerih je žrtev obremenjena s strahom in kot taka nesposobna pogajanj o rešitvah sporov. Kadar mediator v postopku mediacije zazna znake kakršnega koli nasilja ali zlorab, mora o tem nemudoma obvestiti pristojne službe (Kraljič 2009, 71). Po podatkih centrov za socialno delo⁴ je bilo v letu 2007 obravnavanih kar 4012 primerov nasilja v družini nad otroki, od tega kar 60 % zaradi zanemarjanja in suma neustreznega ravnanja.

Pravna stroka se strinja, da mediacija v primerih zlorab in nasilja ni primerna pot reševanja sporov. Enako neprimerni so tudi spori, pri katerih so ugotovljene različne oblike odvisnosti (alkohol, droge ...). V takšnih družinah je potrebno otroke še posebej zaščititi. Odvisnost namreč vodi v nerazumnost in nerazsodnost, kar povzroča neenakopravnost strank, zato mora takšne spore reševati sodišče, ki ima na voljo drugačne instrumente.

Spori so za reševanje v postopku mediacije neprimerni tudi v primeru, da je ena izmed strank nesposobna za razsojanje, npr. duševna bolezen, demenca ali kakšna podobna bolezen. V takšnem stanju se stranka namreč ne zaveda posledic svojih dejanj in ne more zastopati svojih pravic (Kraljič 2009, 71).

V primeru, da je ena izmed strank tako prepričana v svojo zmago na sodišču, da od svojih zahtev ni pripravljena odstopati niti malo, mediacija ni primerna metoda. V tem primeru je pomembna vloga pooblaščenecv, ki lahko svoji stranki pojasnijo, da izida v procesu sodnega odločanja ni mogoče določiti vnaprej. Pri tem je potrebno poudariti tudi, da je proces mediacije prostovoljen postopek, zato imata stranki svobodo odločanja o svoji udeležbi na mediaciji.

⁴ Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini (2009-2014).

Zanimivi so tudi rezultati raziskave med mediatorji, ki jo je izvedla Služba za alternativno reševanje sporov na Okrožnem sodišču v Ljubljani. Večina intervjuvanih mediatorjev je prepričana, da so vsi spori v osnovi primerni za mediacijo. En civilni mediator meni, da so »absolutno primerne družinske in dedne zadeve ter tiste, kje je sodna praksa ustaljena« (Sekirnik 2009, 238). Ob tem poudarja, da so družinske zadeve primerne za reševanje v postopku mediacije predvsem zaradi tega, ker se postopek ne konča na sodišču, ampak teče naprej. Po mnenju intervjuvanih družinskih mediatorjev se stranke odločajo za mediacijo zaradi samega postopka, ki je bolj prijazen kot sodni, saj stranke same oblikujejo njim najustreznejšo rešitev. Pomemben vidik pri odločitvi za mediacijo je tudi hitrost postopka ter brezplačnost (pri družinskih zadevah).

Andrej Razdrih, mediator pri Okrožnem sodišču v Ljubljani, pravi, da je mediacija »uspešna, če ima mediator ob zrelosti in pripravljenosti strank ob pravem času na voljo prave poteze, bodisi vprašanja bodisi opcije, če zna zbrano poslušati in strankam izkazovati dolžno spoštovanje in če mu uspe izkoristiti pozitivno ozračje, ki nastane med udeleženci, kar pripelje do podpisa poravnave« (Razdrih 2006, 11–13).

Gordana Ristin, podpredsednica Društva mediatorjev Slovenije in višja sodnica Višjega sodišča v Ljubljani, navaja, da se je mediacija kot najbolj učinkovit način reševanja sporov izkazala ravno v družinskih sporih. Pravi, da so prav družinske mediacije povsod po svetu ene najbolj uspešnih mediacij (Ristin v Vukelić 2016, 2).

6.2 ALI JE REŠEVANJE DRUŽINSKIH SPOROV Z MEDIACIJO ZA STRANKE NAJBOLJ ZADOVOLJIVO?

Podatkov, ki bi merili zadovoljstvo strank v postopku družinske mediacije, žal ni bilo moč pridobiti. Razloge za to gre iskati v tem, da so postopki mediacije zaprti za javnost, saj gre za občutljivo tematiko, za intimo ljudi, oziroma kot navaja Metelkova »zasebna narava zadeve, nelagodje ob snemanju, dvom v popolno zaupnost, stranka je znana osebnost, nesproščenost zaradi snemanja, obremenjevanje pri reševanju svojih problemov s prisotnostjo drugih ljudi oziroma evidentiranja vsake izgovorjene besede.« (Metelko 2013, 191)

Merjenje zadovoljstva uporabnikov mediacije (vseh vrst, ne samo družinske) pa so izvedli na Okrožnem sodišču v Ljubljani. V letu 2010 so v mediacijo ponudili 5598 zadev; soglasje sta obe stranki podali v 1557 zadevah, od tega je bilo zaključenih 681 mediacij (Betetto 2011, 225).

Zadovoljstvo strank in odvetnikov z mediacijo na Okrožnem sodišču v Ljubljani je bilo merjeno na podlagi anonimnih vprašalnikov, ki so jih razdelili po opravljenih mediacijah, in sicer ločeno za stranke in za odvetnike. V letu 2010 so tako v Službi za alternativno reševanje sporov dobili vrnjenih 50 anketnih vprašalnikov. Stranke, ki so vprašalnike izpolnile, so bile v 88 % zadovoljne s postopkom mediacije, samo 3 % strank pa so bili nezadovoljni s postopkom mediacije. Stranke so nad mediacijo še posebej navdušene, ko je mediacija končana s sklenjenim sporazumom. Rezultati anket razkrivajo, da so tudi v primerih, ko mediacija ni bila uspešno zaključena, stranke in odvetniki zadovoljni oziroma celo zelo zadovoljni s postopkom mediacije.

76 % anketirancev je ocenilo, da jim je mediacija prihranila čas in denar. Na vprašanje strankam, ali bi mediacijo priporočile tudi drugim, so v kar 98 % odgovorile pritrdilno. 66 % strank in njihovih odvetnikov je bilo z delom mediatorja zelo zadovoljnih, 34 % je bilo z delom mediatorja zadovoljnih, le v enem samem primeru je bil odvetnik z delom mediatorja zelo nezadovoljen.

Kakor navajajo avtorji raziskave, je mogoče ugotoviti, da mediacija zagotovo pripomore k hitrejšemu zaključku postopka. Iz komentarjev anketirancev pa izhaja, da je sklenitev poravnave odvisna predvsem od strokovnosti in nepristranskosti mediatorja ter fleksibilnosti strank in njihove pripravljenosti na popuščanje. Zanimiva je tudi ugotovitev, da so prav vsi anketiranci prepričani, da ima mediacija svetlo prihodnost in da bodo v prihodnosti še sodelovali v postopkih mediacije.

V letu 2010 pa so tudi na Višjem sodišču v Ljubljani (s 1. 9. 2009 so kot prvo sodišče v državi začeli izvajati mediacijo v pritožbenem postopku) na spletni strani z naslovom Z mediacijo do hitrejše sodne odločitve objavili nekaj zanimivih resničnih izjav zadovoljnih udeležencev mediacij.

Raziskovalno vprašanje je bilo očitno postavljeno precej preveč naivno, saj gre za merjenje zadovoljstva uporabnikov storitev, do katerih je težko priti. Tudi če s katerim prideš v kontakt, ga je skoraj nemogoče pripraviti k sodelovanju. V postopku raziskovanja sem govorila z eno

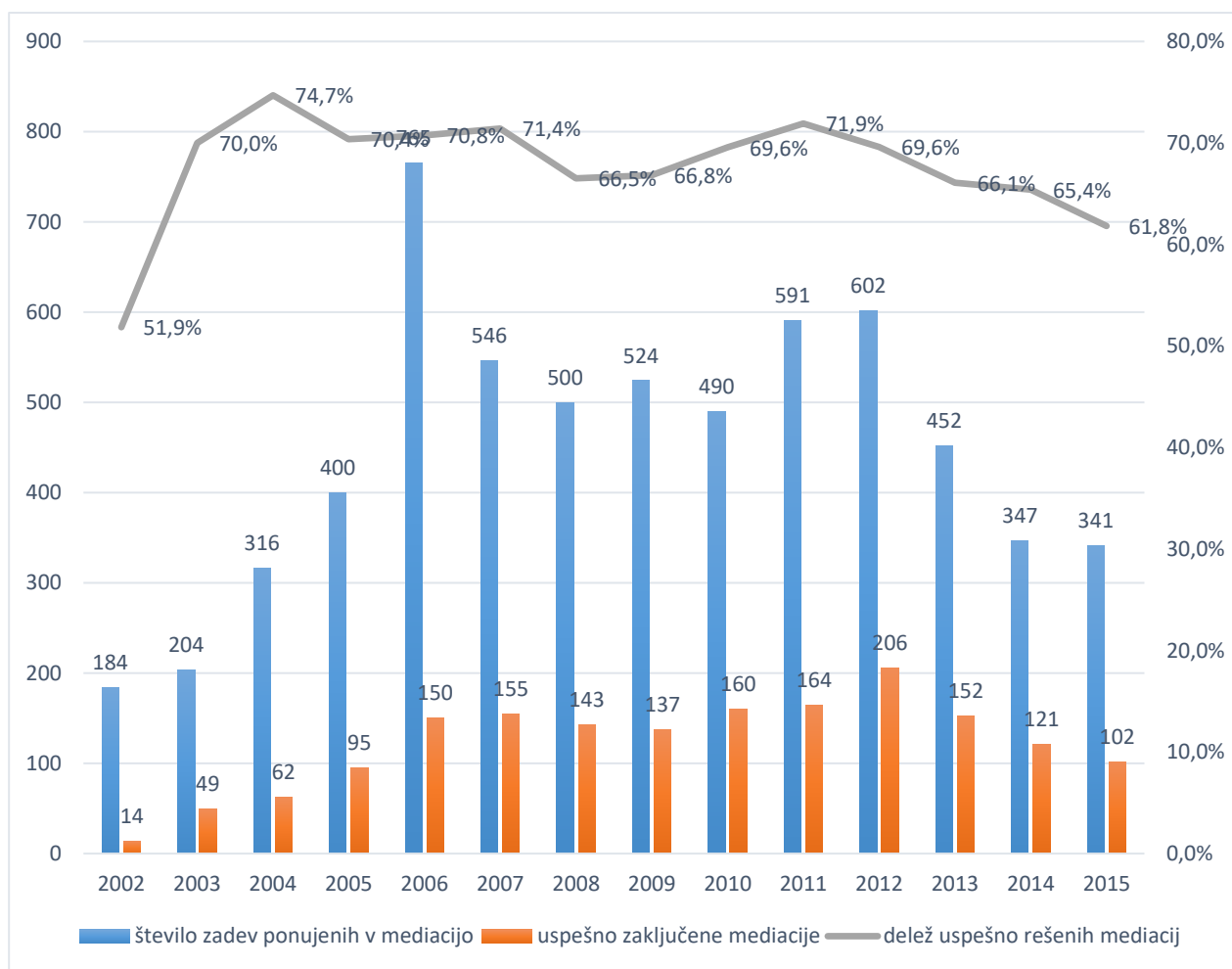
izmed mediatorik, od katere več kot splošnih ugotovitev tipa »Z mediacijo so zelo zadovoljni posamezniki, ki sklenejo poravnavo«, nisem uspela pridobiti. Raziskovalnega vprašanja tako ne morem ne potrditi, ne zavreči, saj nimam primernih podatkov za to.

6.3 ALI JE SPREJEM ZAKONA O ALTERNATIVNEM REŠEVANJU SODNIH SPOROV NA DELEŽ USPEŠNO ZAKLJUČENIH DRUŽINSKIH MEDIACIJ VPLIVAL POZITIVNO?

Okrožno sodišče v Ljubljani, sicer največje sodišče v državi, je zaradi velikih sodnih zaostankov s pilotskim programom alternativnega reševanja sporov v civilnih zadevah poskusno začelo s 1. 1. 2001, redno pa s 1. 1. 2002. Tega leta je bil pripravljen tudi projekt družinske mediacije. V začetni fazi je sodelovalo šest mediatorjev (sodnikov višjega in okrožnega sodišča), v letu 2002 pa se je njihovo število povečalo na devet (Šetinc Tekavc 2002, 147).

Podatke za kvantitativno analizo sem pridobila s strani Službe za reševanje sodnih sporov, ki od vsega začetka vodi natančno statistiko.

Grafikon 1: Delež uspešno zaključenih družinskih mediacij na Okrožnem sodišču v Ljubljani (2002 – 2015).

Podatki, zbrani v Prilogi A in prikazani na grafikonu 1, tako prikazujejo število zadev, ponujenih (torej primernih za mediacijo) v mediacijo, število zadev, v katerih sta obe stranki podali soglasje ter število uspešno in neuspešno zaključenih mediacij. Število zadev, v katerih sta obe stranki podali soglasje za mediacijo, ni nujno enako številu zaključenih mediacij, saj se nekatere mediacije, za katere je bilo dano soglasje v določenem letu, v istem letu še niso zaključile. Delež uspešno zaključenih mediacij je izračunan iz števila uspešno rešenih mediacij glede na število zaključenih mediacij.

Razvidno je, da je število zadev, ponujenih v mediacijo, z leti naraščalo. Delež uspešno zaključenih družinskih je bil najvišji leta 2004 (skoraj tri četrtine zadev), najnižji pa prvo leto, torej leta 2002. Razloge za to gre zagotovo iskati v tem, da je bila takrat mediacija v družinskih sporih v Sloveniji vendarle popolna novost, je pa bila več kot očitno dobro sprejeta, saj je v prvih treh letih narasla na skoraj tri četrtine zaključenih zadev. Med leti 2006 in 2012 je bil delež uspešno zaključenih zadev v povprečju skoraj 70 %. V zadnjih treh letih opazovanega

obdobja je delež uspešno zaključenih mediacij padel na dobrih 60 %. Zakon o alternativnem reševanju sporov je bil sprejet novembra 2009. Ob primerjavi deležev uspešno zaključenih mediacij v letih 2008, 2009 in 2010, torej pred, v času sprejetja in po sprejetju novega zakona, ki sodiščem nalaga omogočiti uporabo alternativnega reševanja sporov v vsaki novopripadli zadevi, razen, kadar sodnik oceni, da to ni primerno, ugotovimo, da se deleži razlikujejo le za dobri dve odstotni točki. Razlike v deležih v teh letih so torej zanemarljivo majhne.

Raziskovalnega vprašanja, ali je sprejem ZARSS na delež uspešno zaključenih zadev v mediaciji vplival pozitivno, tako ne morem potrditi, saj grafikon jasno pokaže, da je delež uspešno zaključenih mediacij od vsega začetka, razen v prvem letu, višji od 60 %. Zagotovo je k takim podatkom pripomoglo dejstvo, da sem analizirala podatke samo na Okrožnem sodišču v Ljubljani, kjer so mediacijo v družinskih sporih uporabljali že pred sprejetjem zakona, in sicer brezplačno.

Izpostaviti bi želela še en vidik družinskih mediacij, in sicer težave pri zagotavljanju sredstev za izvajanje družinskih mediacij. Družinske mediacije so za stranke namreč brezplačne, stranki plačata le morebitne stroške svojega odvetnika. Sodišča so mediacije večinoma financirala iz evropskih sredstev, zaradi rigidnosti pri pridobivanju slednjih pa se na Okrožnem sodišču v Ljubljani od oktobra 2015 dalje družinske mediacije ne izvajajo (Vukelić 2016, 2).

ZAKLJUČEK

Mediacije so prijazen, učinkovit in za stranke in državo ugoden institut, ki se je v času izvajanj v Sloveniji izkazal za izjemno pozitivno sprejeto rešitev. Pomembno so vplivale tudi na zmanjšanje sodnih zaostankov. Tisto, zaradi česar menim, da so mediacije pomembne tudi za družbo, pa je dejstvo, da »ljudje znotraj sebe odkrijejo sposobnosti za dobro, česar pred tem niso poznali. Hkrati pa se naučijo, kako naj uporabijo te pozitivne sposobnosti pri soočanju z življenjskimi problemi in povezovanju drug z drugim« (Baruch Bush in Folger, 2010, 13). Največja vrednost mediacije tako ni le v iskanju najboljših rešitev za razrešitev konfliktov, temveč tudi sprememba ljudi in njihovih odnosov na boljše.

Obravnavano tematiko sem preučevala tudi z lastnega stališča, na podlagi svojih življenjskih izkušenj. V diplomskem delu sem odgovorila na zastavljena raziskovalna vprašanja, zagotovo pa odgovori niso bili takšni, kot sem pričakovala.

Družinskopravni spori so v veliki večini primerov za reševanje s postopkom mediacije primerni. Dogovor, sklenjen v postopku mediacije, je namreč unikatni, specifični dogovor med posameznikoma, nekdanjima parterjema, ki sama sprejmeta najboljše rešitve, ki bodo vplivale na njuni in življenja njune družine še dolgo. Zato je pomembno, da sama – glede na unikatne potrebe in želje vseh družinskih članov – oblikujeta rešitev. To pa je tudi eden izmed najpomembnejših kriterijev, ki jih uporabniki storitev mediacije navajajo med razlogi za zadovoljstvo s postopkom mediacije.

Poleg tega pa ne gre zanemariti niti dejstva, da mediacija uči posameznike pozitivne komunikacije, spodbuja udeležence, da prevzamejo odgovornost za reševanje svojih konfliktov, razvija veščine kritičnega mišljenja, obvladovanja konfliktov ter uči mirnega soočanja z razlikami in drugačnostjo. Vse to pa so veščine, ki so izjemno dobra popotnica posameznikom na poti v družbo.

Zakon o alternativnem reševanju sodnih sporov na vpliv uspešno zaključenih družinskih mediacij na Okrožnem sodišču v Ljubljani ni imel vidnega pozitivnega vpliva. Najverjetneje gre dejstvo pripisati temu, da so se tovrstne mediacije že pred sprejemom zakona pri tem sodišču dodobra uveljavile.

Menim, da so družinske mediacije vsekakor primerna rešitev problemov. Vendar pa se mi zdi ob tem pomembno omeniti tudi, da za njihovo izvajanje ni primerno poskrbljeno. Trenutno se (od oktobra 2015 dalje) program na Okrožnem sodišču v Ljubljani sploh ne izvaja (kljub temu, da Zakon o alternativnem reševanju sporov sodiščem to obvezo nalaga). Menim, da bi država morala prioritarno zagotoviti vsa potrebna sredstva, da bi se način reševanja sporov, ki je, odkar se na Okrožnem sodišču v Ljubljani izvaja, v povprečju skoraj 70 % uspešen. Dejstvo je namreč, da je za državo, tudi v primerih družinskih mediacij, ki so za stranke brezplačne, postopek mediacije cenejši kot sodni proces.

Področje izboljšanja zagotovo predstavlja tudi delež vrnjenih soglasij obeh strank (trenutno povprečje v letih 2002 do 2015 znaša 41,92 %). Menim, da bi bilo potrebno s seznanjanjem družbe s pozitivnimi učinki mediacije pričeti precej bolj aktivno že v najzgodnejših letih. Ministrstvo za šolstvo je sicer v svojih priporočilih za izdelavo vzgojnih načrtov za osnovne šole predlagalo šolsko mediacijo že v letu 2008, vendar pa se slednja izvaja občasno in ne v vseh

šolah (Prgič 2010). Četudi so otroci na teh šolah seznanjeni vsaj z idejo, če ne že z osnovami mediacije, pa to ne velja za celotno družbo.

Zato menim, da bi bilo potrebno za uveljavitev mediacije potrebno narediti še kaj več, predvsem pri načinu predstavitve prednosti mediacijskega postopka za stranke. Pri tem ciljam predvsem na način podanih informacij strankam, ko se jim pošlje soglasje za mediacijo. Menim, da bi bilo treba brošuro, ki jo Okrožno sodišče v Ljubljani pošlje strankam, precej prevetriti, tako vizualno kot tudi vsebinsko. Pri tem bi želela izpostaviti predvsem manko primerov – menim, da si večina posameznikov, sploh kadar so stranke v družinskopravnih sporih, težko predstavlja, kako v praksi izgleda mediacija. Zato bi sama v informativno gradivo vnesla nekaj preprostih primerov, ki bi sam postopek strankam približali. Primerno bi bilo tudi, da bi sodišče prek Službe za alternativno reševanje sporov vzpostavilo bolj osebni stik kot zgolj z natisnjanim gradivom. Morda bi bilo smiselno razmisliti tudi o ideji svetovalne pisarne, ki bi bila strankam na voljo (osebno ali preko telefona), preden se dokončno odločijo, ali bodo podale soglasje za mediacijo. Z navedenimi rešitvami bi, kljub začetnemu povečanju denarnih vložkov, po mojem mnenju pripomogli k povečanju vrnjenih soglasij obeh strank, posledično pa tudi prihranili precej časa in denarja.

Mediacija je pot v prihodnost, ki posameznikom pomaga v postopku usvojene veččine in tehnike mediacije uporabljati tudi v vsakokratnih odnosih v družbi. »Mediacijske veččine bi zato moral razvijati vsak posameznik, ki se zaveda potrebnosti in koristnosti konstruktivnega, mirnega reševanja sporov in njihovega upravljanja (Korenjak Kramar in Kramar 2008).

Najpomembnejše pa je dejstvo, da je mediacija prava pot samo za ljudi, ki so se pripravljene podati na to pot.

LITERATURA

1. Baruch Bush, Robert A. in Joseph P. Folger. 2011. *Obljuba mediacije – odzivanje na konflikt z opolnomočenjem in priznavanjem*. Ljubljana: Zavod Rakmo.
2. Betetto, Nina, Gordana Ristin, Mateja Končina Peternel, Zoran Hajtnik, Valerija Jelen Kosi, Alenka Klemenčič, Maša Kociper, Zoran Milivojević, Maja Ovčak Kos, Janez Novak in Rudi Tavčar. 2011. *Mediacija v teoriji in praksi. Veliki priročnik o mediaciji*. Ljubljana: Društvo mediatorjev Slovenije.
3. *Centralna evidenca mediatorjev, ki delujejo v programih sodišč*. Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje Republike Slovenije. Dostopno prek: http://www.mp.gov.si/si/obrazci_evidence_mnenja_storitve/alternativno_resevanje_sporov/centralna_evidenca_mediatorjev_v_programih_sodisc/ (15. junij 2016).
4. *Društvo mediatorjev Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.slo-med.si/> (19. januar 2016).

5. *Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic (MEKUOP)*. Ur. l. RS 86/1999. Dostopno prek: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=22355> (8. februar 2016).
6. *Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin*. Dostopno prek: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SLV.pdf (8. februar 2016).
7. Felc Mitja. 2011. Iz spora brez poražencev. *Delo*, 11. april. Dostopno prek: <http://www.delo.si/zgodbe/ozadja/iz-spora-brez-porazencev.html> (19. februar 2016).
8. Folberg, Jay in Alison Taylor. 1984. *Mediation: A comprehensive guide to resolving conflicts without litigation*. London: Jossey-Bass Publishers.
9. Folberg, Jay in Ann Milne. 1988. *Divorce Mediation. Theory and Practice*. New York: The Guilford Press.
10. Galič, Aleš. *Alternativno reševanje sporov*. Pravna fakulteta v Ljubljani. Arbitražno pravo in ARS. Gradivo za predavanja in študij. Dostopno prek: http://www.pf.uni-lj.si/media/galic_alternativno.resevanje.sporov.pdf (19. junij 2016).
11. Statistični urad Republike Slovenije. *Gospodinjstva in družine, Slovenija, 1. januar 2015*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/StatWeb/prikazi-novico?id=5465&idp=17&headerbar=15> (17. november 2015).
12. Iršič, Marko in Sabina Lenarčič. 2009. *Družinska mediacija in njena uporabnost v vsakdanjem življenju*. Ljubljana: Zavod Rakmo.
13. Kociper, Maša in Bojana Ozimek. 2002. Odvetnik in mediacija. *Odvetnik*. IV (4(17)). Ljubljana: Odvetniška zbornica Slovenije.
14. Kodek, Zdenka. 2005. Mediacija. *Socialno delo*. 44 (6). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
15. Končina Peternel, Mateja. 1998. *Pomoč otrokom, ko starši odpovedo*. Družinskopravni vidik. Ljubljana: Zbirka Sophia.
16. Korenjak Kramar Ksenija in Marko Korenjak. 2008. *Družinska mediacija od spora do rešitve*. Maribor: Kreuz s. p.
17. Kraljič, Suzana. 2005. Družinska mediacija. Uspešno starševstvo kljub neuspešnemu partnerstvu. *Socialno delo*. 44 (3). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
18. --- 2008. *Mediacija kot metoda reševanja družinskopravnih sporov*. Doktorska dizertacija. Maribor: Pravna fakulteta Univerze v Mariboru.

19. --- 2009. Preliminarna primernost sporov za družinsko mediacijo. *Zbornik Pravne fakultete Univerze v Mariboru*. 5 (1).
20. Kuček, Bojan. 2005. Mediacija v naši sodni praksi. *Podjetje in delo*. 2005 (6). Ljubljana: GV založba.
21. Lamovec, Tanja. 1991. *Spretnosti v medosebnih odnosih*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za produktivnost dela. Center za psihodiagnostična sredstva.
22. Larsen, Rikk in Blair Trippe: *Yes, everything and the Kitchen Sink! Six rules for establishing a Successful Postnuptial Agreement*. Dostopno prek: <http://www.mediate.com/articles/larsenTrippe.cfm?nl=100> (12. januar 2016).
23. *Mediacije pri Okrožnem sodišču v Ljubljani*. 2016. Informativno gradivo. Dostopno prek: http://www.sodisce.si/mma_bin.php?static_id=20100702130542 (19. januar 2016).
24. *Mediate*. Dostopno preko www.mediate.com (17. julij 2016).
25. *Mediatorji*. Dostopno prek: <http://mediatorji.net/> (19. januar 2016).
26. Menkel-Meadow, Carrie. 1995. *Whose Dispute is it Anyway?: A Philosophical and Democratic Defense of Settlement (in Some Cases)*. Georgetown University Centre. Dostopno prek: <http://scholarship.law.georgetown.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2771&context=facpub> (19. januar 2016).
27. Metelko, Tanja Pia. 2013. *Družinska mediacija kot metoda reševanja sporov v družini*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
28. Mladinski ceh. 2016. *Tehnike komuniciranja*. Dostopno prek <http://www.mladinski-ceh.si/objava/137/tehnike-komuniciranja> (23. junij 2016).
29. Parkinson, Lisa. 2011. *Družinska mediacija*. Ljubljana: Inštitut za mediacijo Concordia.
30. *Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije*. 2009. 168/XXXV.
31. *Pravilnik o mediatorjih v postopkih sodišč*. Ur. l. RS 22/2010. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/1/content?id=96729> (19. januar 2016).
32. *Pravilnik o postopku in vsebini izvajanja svetovalnega razgovora*. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Dostopno prek: <http://www.mddsz.gov.si/>

- fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/pravilnik_svetovalni_razgovor.pdf (14. maj 2016).
33. *Pravno-informativni center nevladnih organizacij – PIC*. Dostopno prek: <http://pic.si> (19. junij 2016).
34. Društvo mediatorjev in strokovnjaki s področja mediacij. *Predlog bele knjige o mediaciji*. 2008. Dostopno prek: https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http://www.pogajanja.si/upload/d170608121611bk_w%5Ddoc.doc (23. junij 2016).
35. Prgić, Jani. 2010. *Šolska in vrstniška mediacija*. Vse, kar morate vedeti o mediaciji v šoli. Griže: Svetovalno-izobraževalni center Mi.
36. Okrožno sodišče v Ljubljani. *Program alternativnega reševanja sporov pri Okrožnem sodišču v Ljubljani – čistopis*. Dostopno prek: http://www.sodisce.si/mma_bin.php?static_id=20131202154421 (14. maj 2015).
37. *Pravilnik o mediatorjih v programih sodišč*. Ur. l. RS 22/2010. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV10177> (8. februar 2016).
38. Projekt Lukenda. 2008. Poročilo o izvajanju programa za povečanje učinkovitosti sodstva in odprave sodnih zaostankov. Dostopno prek: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/cns/doc/0811071528505a185v2cc.doc> (23. junij 2016).
39. *Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini (2009 – 2014)*, Ur. l. RS 41/2009. Dostopno prek: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=92436> (14. maj 2016).
40. Roberts Marian. 1997. *Developing the craft of mediation: reflections on theory and practice*. London: Jessica Kingsley Publishers. Dostopno prek: <http://eprints.lse.ac.uk/26694/> (12. januar 2008).
41. ---2008. *Mediation in family disputes*. Principles of practise. Dostopno prek: <http://jsw.sagepub.com/content/16/2/258.extract> (14. maj 2016).
42. Sekirnik, Tanja in Roberto Biloslavo. 2009. *Dejavniki uspešnosti mediacije v sodnih sporih*. Dostopno prek: http://www.fm-kp.si/zalozba/ISSN/1854-4231/4_225-242.pdf (17. julij 2016).

43. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2000. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Dostopno prek: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (23. junij 2016).
44. *Slovenski kodeks mediatorjev*. Etična načela društva mediatorjev Slovenije. 2007. Dostopno prek http://www.slo-med.si/sites/www.mediacije.si/files/files/kodeks_mediatorjev_slovenije.pdf (8. februar 2016).
45. Služba za ARS pri Okrožnem sodišču v Ljubljani. 2015. *Statistično poročilo o sodnem postopku pridruženih programih mediacije za leta od 2002 do 2015*. Interno gradivo.
46. Šetinc Tekavc, Martina mag. 2002. *Sporazumno reševanje sporov v teoriji in praksi*. Tržič: Učila International.
47. Šimac, Srđan, dr. 2015. Napačni razlogi za neuporabo mediacije. *Odvetnik*. XVII (1(69)).
48. *Transformativna mediacija*. 2016. Dostopno prek <http://www.rakmo.si/transformativna-komunikacija/transformativna-mediacija.html> (13. junij 2016).
49. Tratar, Boštjan in Evelin Pristavec. 2001. Alternativne oblike reševanja sporov v luči razbremenjevanja sodstva. *Podjetje in delo*. 2001(6). Ljubljana: GV založba.
50. Udovič, Franc. 1999. *Mediacija v primerjavi s sorodnimi prijemi*. Socialno delo. 38 (1). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
51. Višje sodišče v Ljubljani. 2010. *Z mediacijo do hitrejše sodne odločitve*. Dostopno prek: <http://www.sodisce.si/vislj/objave/2010082612125090/> (23. junij 2016).
52. Vukelič, Majda. 2016. Mediacije čakajo evropsko finančno perspektivo. *Delo*. 58 (198).
53. *Zakon o alternativnem reševanju sodnih sporov (ZARSS – UPB1)*. Ur. l. RS 97/2009. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200997&stevilka=4248> (8. februar 2016).
54. *Zakon o mediaciji v civilnih in gospodarskih zadevah (ZMCGZ)*, Ur. l. RS 56/2008. Dostopno prek: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=86875> (8. 2. 2016).
55. *Zakon o pravdnem postopku (ZPP – UPB3)*, Ur. l. RS 73/2007. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/1/content?id=81917> (8. februar 2016).
56. *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR – UPB1)*, Ur. l. RS 69/2004. Dostopno prek <https://www.uradni-list.si/1/content?id=49906> (8. februar 2016).

57. Zalar, Aleš, Bojana Jovin Hrastnik, Matija Damjan, Lojze Ude, Špela Mežnar in Ana Vlahek. 2010. *Zakon o alternativnem reševanju sporov s komentarjem*. Ljubljana: GV Založba.
58. Zupančič, Karel, Barbara Novak, Viktorija Žnidaršič Skubic in Mateja Končina Peternel. 2009. *Reforma družinskega prava: predlog novih predpisov s komentarjem*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

PRILOGE

Priloga A: Uspešno rešene družinske mediacije na Okrožnem sodišču v Ljubljani (2002–2015)

USPEŠNO REŠENE DRUŽINSKE MEDIACIJE NA OKROŽNEM SODIŠČU V LJUBLJANI (2002–2015)							
LETO	število zadev ponujenih v mediacijo	soglasje podali obe stranki	delež podanih soglasij	uspešno zaključene mediacije	neuspešno zaključene mediacije	SKUPAJ	delež uspešno rešenih mediacij
2002	184	44	23,91%	14	13	27	51,9%
2003	204	72	35,29%	49	21	70	70,0%

2004	316	97	30,70%	62	21	83	74,7%
2005	400	156	39,00%	95	40	135	70,4%
2006	765	212	27,71%	150	62	212	70,8%
2007	546	217	39,74%	155	62	217	71,4%
2008	500	224	44,80%	143	72	215	66,5%
2009	524	232	44,27%	137	68	205	66,8%
2010	490	226	46,12%	160	70	230	69,6%
2011	591	268	45,35%	164	64	228	71,9%
2012	602	300	49,83%	206	90	296	69,6%
2013	452	245	54,20%	152	78	230	66,1%
2014	347	175	50,43%	121	64	185	65,4%
2015	341	157	46,04%	102	63	165	61,8%
SKUPAJ	6262	2625	41,92%	1710	788	2498	68,5%

PRILOGA B – INFORMATIVNA BROŠURA O MEDIACIJI OKROŽNEGA SODIŠČA V LJUBLJANI

MEDIACIJE

pri Okrožnem sodišču v Ljubljani

1. Zakaj mediacija	3
2. Prednosti mediacije	4
3. Kako poteka postopek mediacije	5
4. Pravna podlaga za mediacije	7
5. Mediatorji	8
7. Kako do mediacije na našem sodišču	11

Poslanstvo sodišča je storiti vse kar je v njegovi moči, da bi strankam pomagalo rešiti spore kar se da hitro, pošteno in učinkovito. Tožbe, vložene na sodišče, pa se med seboj močno razlikujejo in sodni postopek ni vedno najprimernejši način ureditve spornih razmerij. Strankam včasih celo bolj ustreza, da se njihov spor razreši zunaj sodnega postopka. V želji, da bi strankam ponudili čim več možnosti za hitrejšo in cenejšo rešitev spora, Okrožno sodišče v Ljubljani strankam že od leta 2001 ponuja postopek **mediacije**.

Mediacija je način reševanja spora, v katerem nevtralna tretja oseba strankam pomaga pri iskanju sporazuma, ki razrešuje njihov spor in na novo ureja medsebojna razmerja. Zaradi svoje narave lahko postopek mediacije v nasprotju z rednim postopkom vodi k rešitvam, ki so hitrejše, cenejše, kreativnejše in bolj prilagojene interesom strank. Postopek je *prostovoljen, hiter, zaupen in nikakor ne vpliva na morebitni kasnejši spor* med strankami na sodišču

UVOD

Na Okrožnem sodišču v Ljubljani smo strankam leta 2001 najprej ponudili mediacijo v pravnih sporih, za tem pa še v družinsko-pravnih in gospodarskih sporih. Analize kažejo, da so stranke tovrstno reševanje sporov zelo dobro sprejele. V več kot tretjini zadev sta obe stranki dali soglasje za mediacijo in več kot polovici primerov (cca. 54%) se mediacije zaključijo uspešno - s sklenjeno poravnavo ali umikom tožbe. Večina uspešno končanih zadev se zaključi že na prvem oz. drugem srečanju.

Leta 2009 je bil sprejet tudi Zakon o alternativnem reševanju sodnih sporov (ZARSS, Uradni list RS, št. 97/2009), ki uvaja mediacijo na praktično vsa slovenska sodišča, prinaša pa tudi določene spremembe pri izvajanju mediacijskih postopkov. Najpomembnejša med njimi je delna oz. popolna plačljivost.

Zakon tako določa:

- da so mediacije v sporih iz razmerij med starši in otroki za stranke še naprej brezplačne. Stranke krijejo le stroške lastne udeležbe in stroške odvetnika, če se v mediaciji odločijo sodelovati z odvetnikom;
- da v mediacijah v gospodarskih sporih stranke poleg lastnih stroškov in stroškov odvetnika nosijo tudi nagrado za ure mediacije, za uspešno končano mediacijo ter potne stroške mediatorja, in sicer po enakih delih, če se niso sporazumele drugače;
- da so za stranko prve tri ure mediacije v vseh ostalih zadevah brezplačne. Stranke krijejo le stroške lastne udeležbe in stroške odvetnika, če se v mediaciji odločijo sodelovati z odvetnikom. Če mediacija traja več kot tri ure, nagrado za mediatorja za četrto in nadaljnje ure mediacije, nagrado za sporazum v primeru, da je mediacija uspešna ter potne stroške mediatorja, nosijo stranke.

Tarife za ure mediiranja ter za nagrado za sporazum si lahko ogledate na http://www.uradni-list.si/files/RS_-2010-022-00966-OB-P001-0000.PDF

V tej knjižici so v nadaljevanju predstavljene značilnosti in prednosti mediacije, pa tudi predvidene cene povprečnih mediacijskih postopkov. Predlagamo Vam, da si knjižico preberete in se morebiti tudi sami odločite za ta način reševanja spora, ki vam bo prihranil čas in denar ter vas morda pripeljal do rešitve, ki bo bolj ustrezala vašim željam in pričakovanjem.

1. Zakaj mediacija

Spori med ljudmi so nekaj čemur se nikoli ne bo mogoče popolnoma izogniti. Večino sporov je mogoče rešiti brez posredovanja sodišča, v posameznih primerih pa ljudje poiščejo sodno varstvo svojih interesov. Sodni postopek pa ni vedno najprimernjši način rešitve spora. Praviloma po dolgotrajnem in napornem pravdanju pred sodiščem celo tisti, ki pravdo dobijo, občutijo poraz ali vsaj nezadovoljstvo. Porabljeni čas in stroški na obeh straneh so lahko ogromni. Obstoječi in bodoči odnosi med strankami pa ostanejo tudi po končanem sodnem postopku obremenjeni z občutkom sovražnosti in nelagodja.

Mediacija je neformalen, neobezujoč, zaupen postopek, v katerem nevtralna tretja oseba - mediator, strankam z dogovarjanji in pogajanja pomaga pri iskanju sporazumne rešitve spora. Neformalno srečanje strank z mediatorjem se običajno začne s predstavitvijo pogleda vsake stranke na zadevo. Mediator se s strankami pogovarja na skupnih ali ločenih srečanjih. Potem ko stranke sporazum podpišejo, ima ta enako moč kot sodba.

Pozitivni učinek mediacije je predvsem ta, da strankam, ki s pogovori niso uspeli rešiti spora, ponuja novo možnost, da s pomočjo zaupanja vredne neodvisne osebe - mediatorja, same sodelujejo pri iskanju rešitve spora. Takšna rešitev omogoča, da na koncu ni poraženca ter pozitivno vpliva na bodoče odnose med strankami.

Mediacija tako lahko:

- pomaga poravnati del spora ali celoten spor veliko hitreje kot sojenje,
- dopušča vzajemno sprejemljive rešitve, ki jih sodišče ni pooblaščen odrediti,
- privarčuje čas in denar,
- zavaruje in ohranja poslovna ali osebna razmerja,
- veča zadovoljstvo strank in zato zagotavlja večjo verjetnost trajne rešitve spora.

Mediator na skupnem ali ločenem srečanju poskuša zlasti:

- izboljšati komunikacijo med obema stranema,
- pomagati strankam razjasniti njihove skupne in nasprotujoče si interese,
- identificira prednosti in pomanjkljivosti pravnega položaja vsake od strank,
- določiti področja možnega dogovora in pomagati oblikovati opcije za vzajemno dogovorjeno rešitev spora.

Okrožno sodišče v Ljubljani strankam ponuja sodnemu postopku pridružen postopek mediacije. Strankama, ki sta že v sodnem postopku (tožba je že bila vložena), se ob njenem izrecnem soglasju zagotovi mediator, ki jima bo pomagal pri iskanju dogovora. Ob zaključku bosta stranki dogovor pred sodiščem sklenili v obliki sodne poravnave, ki je pravnomočen izvršilni naslov, tako kot sodba v rednem postopku.

2. Prednosti mediacije:

Prostovoljen, zaupen in hiter postopek

- **Prostovoljen postopek**

Kljub uveljavitvi novega zakona (ZARSS) ostajajo mediacije še naprej prostovoljne. Sodišče sicer morajo zagotoviti izvajanje mediacijskih postopkov in strankam ponuditi možnost tovrstne rešitve njihovega spora. A šele, če se obe oz. vse (ali večina) stranke odločijo za mediacijo, se redni postopek prekine za največ tri mesece in mediacija se izvede. Mediacijo lahko predlagajo tudi stranke same ali pa npr. sodeči sodnik. Zakon pa v 18. in 19. členu govori tudi o obvezni napotitvi v mediacijo, ko sodnik, kadar je to glede na okoliščine primera ustrezno, po opravljenem posvetovanju s strankami (na informativnem naroku) izda sklep o napotitvi v mediacijo. Vendar pa lahko katerakoli stranka z ugovorom zoper ta sklep doseže, da sodišča sklep razveljavi in do mediacije ne pride.

Odločitev za mediacijo stranke v ničemer ne zavezuje, zato brez škode lahko kadarkoli odstopijo od postopka.

- **Hitrost reševanja spora**

Postopek mediacije strankam ponuja možnost, da s pomočjo mediatorja same obvladujejo hitrost reševanja spora. *Za razliko od mediacije je hitrost reševanja spora v sodnem postopku odvisna od mnogih dejavnikov, na katere stranke nimajo neposrednega vpliva.* Za stranko pa lahko uspeh v dolgotrajnem sodnem postopku predstavlja pirovo zmago.

- **Zaupen in neobvezujoč postopek**

Vsa komunikacija v povezavi s postopkom mediacije je zaupna. Z vsemi pisnimi in ustnimi izjavami je seznanjen samo mediator. Nobena informacija, ki izvira iz postopka mediacije, ni dostopna drugim fizičnim ali pravnim osebam oz. širši javnosti. Če postopek mediacije ni uspešen, sodišče zagotavlja tajnost celotnega postopka mediacije tudi v razmerju do sodnika, ki bo zadevo obravnaval v sodnem postopku. Zagotovitev načela zaupnosti v mediacijskem postopku omogoča mediatorju, da ugotovi dejanske interese strank v postopku, kar mu bo omogočilo vodenje strank do optimalnega dogovora.

- **Prihranek stroškov**

Reševanje sporov v sodnem postopku je običajno povezano z znatnimi stroški (sodne takse, stroški izdelave izvedenskih mnenj, zastopanje po odvetnikih), ki se s trajanjem postopka povečujejo. Kljub plačljivosti mediacij v skladu z novo zakonodajo so stroški mediacijskih postopkov relativno majhni (več o tem-glej t. 6). Če stranke s pomočjo mediacije uspejo v krajšem času razrešiti konflikt, se temu ustrezno zmanjšajo tudi stroški.

- **Reševanja vseh odprtih vprašanj in zmanjšanje števila sodnih postopkov**

Sodišče odloča v pravnem postopku samo v okviru tožbenega zahtevka strank (2.čl. ZPP). S svojo odločitvijo bo razrešilo točno določeno konfliktno situacijo med strankama. *V postopku mediacije pa je strankama omogočeno aktivno sooblikovanje dogovora, ki bo poleg razrešitve nastalega konflikta lahko urejal tudi širše, dolgoročne odnose med strankama.* V postopku mediacije je omogočeno reševanje tudi drugih nerešenih vprašanj, ki jih stranki rešujeta v drugih sodnih ali podobnih postopkih.

- **Dopušča več prilagodljivosti, nadzora in sodelovanja**

V formalnem pravnem postopku je sodišče omejeno s procesnimi pravili, ki jih mora upoštevati, in z dopustnimi pravnimi sredstvi. *Reševanja spora z mediacijo je bolj prilagodljivo, saj strankam dovoljuje, da na različne načine in v večji meri sodelujejo v postopku.* Stranke imajo na ta način več kontrole nad postopkom.

- **Omogoča boljše razumevanje zadeve**

Na sodišču stranke velikokrat prenehajo neposredno komunicirati in šele po daljšem času ali dragem pravnem razumejo, kaj je dejanski predmet spora. *Mediacija lahko olajša komunikacijo in dostop do relevantnih informacij ter tako strankam omogoča boljše razumevanje njihove zadeve v zgodnejši fazi postopka.*

- **Zmanjšuje sovražnost**

Zaradi svoje narave sodni postopek velikokrat še poveča stopnjo sovražnosti med strankami, kar lahko zelo oteži komuniciranje in zmanjša možnosti za sporazumno rešitev spora.

- **Ohranja pravice do sodnega varstva**

Mediator strankam ne sme vsiljevati poravnave ali od njih terjati, da sprejmejo predlagane rešitve. *Če se stranke v postopku mediacije ne sporazumejo, ostane zadeva v tisti fazi pravnega postopka, v kateri je bila pred odločitvijo strank za postopek mediacije.* V tem primeru sodišče strankam jamči vrstni red obravnavanja v pravnem postopku, ki je bil oblikovan z datumom vložitve tožbe.

3. Kako poteka postopek mediacije

Cilj postopka mediacije je na podlagi skrbnega ugotavljanja ne le relevantnih dejstev in prava, pač pa tudi interesov strank, njihovih potreb in prioritet, doseči vzajemno zadovoljiv dogovor, ki rešuje del ali celoten spor med pravnima strankama.

Kratki roki, omejeno trajanje postopka

Roki za soglasje, začetek in trajanje postopka:

- *ponudba*: sodišče bo strankam ponudbo za mediacijo poslalo po pošti ali pa bo ponudilo postopek mediacije po končanem poravnalnem naroku;
- *soglasje*: rok za predložitev soglasij strank za mediacijo je 14 dni;
- *začetek postopka*: po prejemu soglasja bo sodišče v 30 dneh zagotovilo začetek postopka mediacije (prvo mediacijsko srečanje);
- *trajanje postopka*: predvidoma eno do dve srečanji, vendar ne več kot tri mesece.

15. člen ZARSS določa, da v primeru da obe oz. vse stranke soglašajo s mediacijo sodišče prekine redni postopek za čas, ki ne sme biti daljši od treh mesecev in stranke napoti v mediacijo. O tem sodišče izda posebni sklep.

Sama mediacija znotraj tega roka pa traja toliko časa, dokler o smiselnosti postopka obstaja soglasje pravnih strank oziroma dokler mediator ne oceni, da nadaljevanje postopka mediacije ni več smiselno.

Sodelovanje v postopkih mediacij

Zaradi narave postopka mediacij, je zaželeno, da pri mediacijah *aktivno sodelujejo stranke same*, ki pa lahko s seboj pripeljejo svojega odvetnika.

Zaključek mediacije

Če stranke v postopku mediacije dosežejo dogovor o sporazumni rešitvi spora, mediator sestavi osnutek sodne poravnave. Ko stranke izjavijo, da soglašajo z besedilom osnutka sodne poravnave, se v prisotnosti sodnika v skladu z zakonom sestavi zapisnik o sodni poravnavi. *Potem ko stranke in sodnik sporazum podpišejo ima ta enako moč kot sodba.*

Kdaj mediacija verjetno ne bo uspešna

Za večino pravnih zadev je mediacija lahko uspešen način rešitve spora. Kljub temu pa je mogoče oceniti, da v določenih okoliščinah med strankami ni realno pričakovati uspešnosti mediacijskega postopka.

Zlasti to velja za zadeve, pri katerih:

- stranke želijo odločitev sodišča kot precedens,
- stranke potrebujejo zaščito s formalnim postopkom,
- kadar stranke vztrajajo pri izhodišču (ki ni nujno pravilno), da jim je uspeh v pravdi zagotovljen,
- niso potrebne dolgotrajne priprave na sojenje.

Razmerje med mediacijo in sodno poravnavo

V katerih primerih je sodnemu postopku pridružena mediacija kljub poizkusu poravnalnega naroka pred sodnikom še potrebna? *Predvsem v tistih primerih, ko stranke načeloma ne odklanjajo mirne rešitve spora, same pa je zaradi svojih ozkih interesov, ki jih načelno zastopajo nasproti drugi stranki, niso sposobne oblikovati.* Neuspešna pa je tudi pomoč sodnika, ki v svoji funkciji, ki jo izvršuje na obravnavi pred strankami, nima možnosti odkriti skritih interesov in šibkih točk posamezne stranke. Takšno vlogo lahko opravi le mediator, ki mu bodo stranke ob zagotovljenem načelu zaupnosti na ločenih srečanjih razkrile tudi podatke, ki bodo lahko pripomogli k sklenitvi sporazuma.

4. Pravna podlaga za mediacije

Krovni zakon na področju mediacij je Zakon o mediaciji v civilnih in gospodarskih zadevah (U.I. RS, št. 56/2008, v nadaljevanju ZMCGZ). ZMCGZ uzakonja temeljni načeli mediacijskega postopka - prostovoljnost in zaupnost - in med drugim ureja dopustnost uporabe dokazov, ki izhajajo iz mediacije v drugih postopkih, začetek in konec mediacije ter imenovanje mediatorjev.

Zakon o alternativnem reševanju sodnih sporov (U.I. RS, št. 97/2009, v nadaljevanju ZARSS) ureja postopke alternativnega reševanja sporov (kamor spada tudi mediacija) v sodišču pridruženih ali s sodiščem povezanih programih. ZARSS določa, da morajo sodišča ponuditi možnost alternativnega reševanja sporov v vsaki zadevi, razen kadar sodnik oceni, da v posamezni zadevi to ne bi bilo primerno.

Za postopke mediacij na sodiščih je pomemben še 3. odstavek 305b. člena Zakona o pravnem postopku (U.I. RS, št. 73/2007-UPB3 in spremembe), ki določa, da lahko sodišče na predlog strank, ki soglašajo, da se opravi poskus alternativne rešitve spora, prekine pravdni postopek za čas, ki ne sme biti daljši od treh mesecev.

4. odstavek 28. člena Zakona o brezplačni pravni pomoči (U.I. RS, št. 96/2004-UPB1 in spremembe) pa določa, da je prosilec za brezplačno pravno pomoč dolžan dati soglasje za mediacijo, če da soglasje tudi nasprotna stranka in je dolžan v postopku mediacije tudi sodelovati.

Na podlagi ZARSS sta bila sprejeta še dva pravilnika in sicer Pravilnik o nagradi in povračilu potnih stroškov mediatorjem, ki delujejo v programih sodišč (Uradni list RS, št. 22/2010) in Pravilnik o mediatorjih v programih sodišč (Uradni list RS, št. 22/2010). Prvi določa višino in postopek obračunavanja mediatorskih honorarjev za mediatorje, ki sodelujejo v programih sodišč, drugi pa med drugim določa postopek vključevanja mediatorjev na sezname mediatorjev.

Pravila mediacijskih postopkov na Okrožnem sodišču v Ljubljani

Okrožno sodišče v Ljubljani je na podlagi ZARSS dne 17.5.2010 sprejelo Program alternativnega reševanja sporov pri Okrožnem sodišču v Ljubljani in Navodilo za izvajanje postopkov mediacij v civilnih, gospodarskih in družinskih zadevah. Dokumenta, ki se nanašata na izvajanje mediacij na Okrožnem sodišču v Ljubljani sta še Seznam mediatorjev pri Okrožnem sodišču v Ljubljani ter Etična načela mediatorjev Okrožnega sodišča v Ljubljani.

5. Mediatorji

Postopek mediacije izvajajo mediatorji na listi Okrožnega sodišča v Ljubljani. Gre za sodnike, odvetnike in druge, zlasti pravne strokovnjake, ki izpolnjujejo zakonske pogoje, so uspešno opravili specializirana izobraževanja s področja alternativnega reševanja sporov in so uvrščeni na listo mediatorjev pri Okrožnem sodišču v Ljubljani.

Mediatorji uvrščeni na seznam morajo izpolnjevati tudi pogoje določene v podzakonskih aktih ter morebitne dodatne kriterije, ki jih določi sodišče. Na seznam mediatorje uvršča in jih s seznama izbriše predsednik sodišča na predlog vodje programa.

Sodišče vodi seznam po naslednjih področjih:

1. civilno področje
2. gospodarsko področje
3. družinsko področje

Pri vodenju seznama, uvrščanju nanj in izbrisu iz seznama se upoštevajo določbe Pravilnika o mediatorjih v programih sodišč (UL RS, št. 22/10 z dne 19.3.2010 - v nadaljevanju Pravilnik o mediatorjih). Aktualni seznam mediatorjev je na razpolago na internetni strani.

Nekatera osnovna načela dela mediatorja

Mediator mora med postopkom zagotavljati spoštovanje naslednjih načel:

- zagotavljanje zaupnosti postopka

Podatke, ki jih med postopkom izve od ene stranke, ne sme brez njenega soglasja prenašati niti drugi stranki niti sodišču, pred katerim teče sodni postopek. Podatkov, ki jih udeleženi izvedo v postopku mediacije, ni mogoče uporabiti v postopkih pred sodiščem, razen če stranke s tem izrecno soglašajo.

- nepristranskost pri obravnavanju posameznih strank v postopku

Mediator je v konkretni zadevi postavljen po naključnem vrstnem redu in je

popolnoma nepristranski. Spoštovati mora stališča obeh strank in jima zagotoviti enak položaj v postopku mediacije. Če pa bi se pojavil dvom v mediatorjevo nepristranskost, lahko stranke zahtevajo drugega mediatorja iz istih razlogov, kot so predvideni za izločitev sodnika v pravnem postopku.

- neopredeljenost do izida postopka

Mediator je popolnoma neopredeljen do izzida spora in ne nastopa v funkciji zastopnika ene ali druge stranke. Njegova naloga je predvsem ta, da vzpodbuja stranke in jim omogoča, da dosežejo sporazum, ki bo za obe strani sprejemljiv.

6. Stroški

Stroški mediacije niso stroški pravnega postopka, leta 2009 sprejet Zakon o alternativnem reševanju sodnih sporov pa uvaja delno oz. popolno plačljivost medijskih postopkov.

Tarife za ure mediiranja ter za nagrado za sporazum si lahko ogledate na http://www.uradni-list.si/files/RS_-2010-022-00966-OB-P001-0000.PDF

Mediacije v sporih iz razmerij med starši in otroki

Mediacije v sporih iz razmerij med starši in otroki so za stranke **brezplačne**. Stranke krijejo le stroške lastne udeležbe in stroške odvetnika, če se v mediaciji odločijo sodelovati z odvetnikom.

Mediacije v gospodarskih sporih

V mediacijah v gospodarskih sporih stranke poleg lastnih stroškov in stroškov odvetnika nosijo tudi nagrado za ure mediacije, nagrado za uspešno končano mediacijo ter potne stroške mediatorja, in sicer po enakih delih, če se niso sporazumele drugače.

Strošek povprečne gospodarske mediacije:

Povprečna gospodarska zadeva se v mediaciji zaključi po 1,5 urah¹, kar v skladu s Tarifo znaša 51 EUR (za vsake začete pol ure 17,00 EUR). Če se zadeva zaključi s sodno poravnavo je potrebno prišteti še 135,00 EUR nagrade za sporazum.

K temu je treba dodati še potne stroške mediatorja, pri čemer Pravilnik določa, da se mediatorju povrnejo stroški za najcenejši javni prevoz (npr. če je mediator iz Ljubljane se mu povrne strošek mestnega avtobusa - 0,80 EUR po relaciji). Samo če mediator nima možnosti javnega prevoza, se mu povrne kilometrina.

¹ Statistični podatki Okrožnega sodišča v Ljubljani

Skupni strošek povprečne USPEŠNE gospodarske mediacije, ki si ga običajno razdelita obe stranki torej znaša:

za ure mediiranja	51 EUR
v primeru sklenitve sodne poravnave	135 EUR
v primeru, da je mediator iz istega kraja	2 EUR
<hr/>	
Skupaj:	188 EUR
Na stranko:	94 EUR

Če je mediator zavezanec za DDV, se znesek nagrade in potnih stroškov poveča za znesek DDV (za 20 odstotkov).

V primeru sklenjene sodne poravnave, pa so stranke v skladu z Zakonom o sodnih taksah (Taksna tarifa ZST-1 št. 1112) upravičene še do povrnitve 2/3 sodne takse.

Mediacije v vseh ostalih zadevah

Za stranke so prve tri ure mediacije v vseh ostalih zadevah brezplačne. Stranke krijejo le stroške lastne udeležbe in stroške odvetnika, če se v mediaciji odločijo sodelovati z odvetnikom. Če mediacija traja več kot tri ure, nagrado za mediatorja za četrto in nadaljnje ure mediacije, nagrado za sporazum v primeru, da je mediacija uspešna ter potne stroške mediatorja, nosijo stranke.

Strošek povprečne mediacije, kjer so za stranke brezplačne prve tri ure mediacije:

Na trajanje mediacijskih srečanj vplivajo zlasti stranke in večina pravnih mediacij **se zaključijo v treh urah**, kar pomeni, da je za stranke brezplačna. Za vašo informacijo pa spodaj navajamo še stroške, v primeru, da se mediacija ne zaključijo v treh urah.

Če mediacija traja 4 ure v skladu s Tarifo to znaša 34 EUR nagrade za ure mediiranja (tri ure brezplačno, nadaljnja začeta pol ura 17,00 EUR). Če se zadeva zaključijo s sodno poravnavo, je potrebno prišteti še 135,00 EUR nagrade za sporazum.

K temu je treba dodati še potne stroške mediatorja, pri čemer Pravilnik določa, da se mediatorju povrne stroški za najcenejši javni prevoz (npr. če je mediator iz Ljubljane se mu povrne strošek mestnega avtobusa - 0,80 EUR po relaciji). Samo če mediator nima možnosti javnega prevoza, se mu povrne kilometrina.

Možen dodatni strošek:

za ure mediiranja (3 ure brezplačno, 1 ura plačljiva)	34 EUR
v primeru sklenitve sodne poravnave	135 EUR
v primeru, da je mediator iz istega kraja	2 EUR
<hr/>	
Skupaj:	171 EUR
Na stranko:	85,50 EUR

Če je mediator zavezanec za DDV, se znesek nagrade in potnih stroškov poveča za znesek DDV (za 20 odstotkov).

V primeru sklenjene sodne poravnave, pa so stranke v skladu z Zakonom o sodnih taksah (Taksna tarifa ZST-1 št. 1112) upravičene še do povrnitve dela sodne takse.

7. Kako do mediacije na našem sodišču

Sodišče bo strankam ponudilo mediacijo v vseh novo pripadlih pravnih in gospodarskih zadevah ter v zadevah glede zakonskih sporov, sporov o vzgoji, varstvu in preživljanju otrok in sporov glede spornih stikov, razen če bo sodnik ocenil, da v posamezni zadevi mediacija ni primerna.

Na predlog strank ali na podlagi ocene sodnika bo lahko sodišče strankam ponudilo mediacijo vse do konca postopka na prvi stopnji tudi v zadevah, ki niso novo pripadle.

Sodnik bo v *treh dneh* od prejema novo pripadle zadeve, v kateri je bil vložen odgovor na tožbo, ocenil, ali zadeva morda ni primerna za mediacijo. Če bo primerna, bo sodišče nemudoma oz. najkasneje v *treh dneh* posredovalo strankam ponudbo za mediacijo, skupaj z obrazcem za soglasje in informativnim gradivom.

Če bo sodišče strankam ponudilo mediacijo v zadevah, ki niso novo pripadle, bo sodnik ali strokovni sodelavec strankam po potrebi predstavil značilnosti in prednosti mediacijskega postopka ter jim izročil ali poslal obrazec za soglasje in po potrebi tudi dodatno informativno gradivo.

Če vse stranke v 14 dneh od prejema ponudbe sodišču sporočijo, da z mediacijo soglašajo, sodnik v treh dneh od podanega soglasja izda sklep o napotitvi, v katerem odloči tudi o prekinitvi sodnega postopka za največ tri mesece.

Če stranke v *14 dneh* od prejema ponudbe ne podajo soglasja za mediacijo, se postopek nadaljuje pred sodečim sodnikom.

Služba za alternativno reševanje sporov (v nadaljevanju SARS) bo po prejemu soglasij oz. po preteku roka za ugovor zoper sklep o obvezni napotitvi, v *treh dneh* določila mediatorja s seznama mediatorjev. Prvo mediacijsko srečanje se bo izvedlo najkasneje v 30 dneh po izdaji sklepa o napotitvi, stranke pa bodo o terminu obveščene z vabilom po pošti.

Morebitne dodatne informacije so vam na voljo na telefonu: 01 366 45 75 in preko elektronske pošte na naslov: mediacije.ozlj@sodisce.si
--